

КЕДУН І. С., ЛЕЙБЕРОВ О. О.,
ПРУДЬКО В. О., САМОЙЛЕНКО О. Г.

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

ЧАСТИНА 1.
РАННЄ ТА КЛАСИЧНЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
(V – середина XIV століття)

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

**КЕДУН І. С., ЛЕЙБЕРОВ О. О.,
ПРУДЬКО В. О., САМОЙЛЕНКО О. Г.**

ІСТОРИЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

**ЧАСТИНА 1.
РАННЄ ТА КЛАСИЧНЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
(V – середина XIV століття)**

*Навчально-методичні матеріали
та плани семінарських занять*

УДК 94(100)"4/13"(075.8)

I- 90

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 14 від 30.05.2024 року

Рецензент:

Кириленко С. О. – кандидат історичних наук, доцент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

I-90 Історія середніх віків. Частина 1. Раннє та класичне середньовіччя (V – середина XIV століття): навчально-методичні матеріали та плани семінарських занять для студентів 2 курсу історико-юридичного факультету. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. – 64 с.

Навчально-методичні матеріали віддзеркалюють зміст, мету та завдання курсу “Історія середніх віків. Раннє та класичне середньовіччя”. У матеріалах представлена робоча програма курсу, плани семінарських занять з методичними рекомендаціями до них, тематика реферативних повідомлень, завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентів, обов’язкова та додаткова література, орієнтовний перелік питань для самопідготовки. Методична розробка розрахована на студентів історичних та політологічних спеціальностей вищих навчальних закладів та стане їм у нагоді для самостійної підготовки до складання екзамену, написання курсових та дипломних робіт.

УДК 94(100)"4/13"(075.8)

© Кедун І. С., Лейберов О. О.,
Прудько В. О., Самойленко О. Г., 2024
© НДУ ім. М. Гоголя, 2024

ЗМІСТ

Передмова	4
Опис навчальної дисципліни	6
Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	9
Структура залікового кредиту	19
Методичне забезпечення	25
1. Плани та методичні рекомендації до практичних занять...	25
2. Орієнтовні питання для самопідготовки.....	57
Глосарій	59
Рекомендована література	62

ПЕРЕДМОВА

Курс «Історія середніх віків. Класичне середньовіччя» є однією з навчальних дисциплін, що пропонується до вивчення студентам спеціальностей «Історія», «Середня освіта. Історія» та «Історія та археологія». Він є складовою та логічним продовженням курсів всесвітньої історії (історії стародавнього світу, античної) і охоплює період V ст. остаточного падіння Римської імперії та становлення варварських держав у Європі до завершення Хрестових походів.

У цей час відбувається розквіт феодалізму, утверджується характерний для нього тип економіки. Започатковується процес складання та укріплення національних держав, які під кінець періоду об'єднуються у коаліції та вступають у довготривалі війни в боротьбі за європейську гегемонію. У сфері культури в даний період відбувається суттєве зростання самобутності європейського населення. Важливим є і культурний обмін між європейцями і представниками Сходу в наслідок Хрестових походів. У державах Азії та Африки цього періоду, намітилась тенденція до занепаду величезних імперій Сходу, яка з часом тільки посилювалась. У решті-решт все це призведе до економічного та політичного регресу даного регіону та потрапляння його у колоніальну залежність від європейських країн.

Головна увага в курсі приділена не лише вивченню основних тенденцій загального розвитку, а й аналізу найбільш значущих подій політичного, соціального, культурно-релігійного та економічного характеру основних країн регіону. Значне місце відведено розгляду міжнародних відносин.

Висвітлюється роль, яку відіграли релігійні, національні та культурні традиції у формуванні політичного та соціального клімату в різних регіонах світу.

До посібнику включений історичний, політологічний, соціологічний, статистичний, регіональний матеріал, почерпнутий не тільки із середньовічних джерел, а й з досліджень сучасних вітчизняних та закордонних вчених.

Вивчення курсу «Історія середніх віків. Класичне середньовіччя» розраховано на один семестр. Лекційна та практична складова курсу повністю збалансовані і дають можливість у повному об'ємі розглянути теоретичні питання курсу та якісно підготуватися до семінарських занять. Вивчення окремих модулів завершується тематичним контролем. Складовою частиною курсу є розділ самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Опис навчальної дисципліни

Курс: Підготовка спеціалістів	Напрямок підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
<p>Кількість кредитів відповідних ECTS: 5</p> <p>Модулів: 3 (аудиторна робота; індивідуальна робота (ІНДЗ); самостійна робота)</p> <p>Змістових модулів: 2</p> <p>Загальна кількість годин: 150</p> <p>Тижневих годин: 2</p> <p>Семестр – 8</p>	<p>Шифр та назва галузі знань: Гуманітарні науки</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр</p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки: 2 Семестр: 3</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 20 год.</p> <p>Практичні заняття: 30 год.</p> <p>Самостійна робота: 100 год.</p> <p>Вид контролю: екзамен</p>

Мета і завдання курсу: формування уявлення про особливості та головні етапи розвитку країн Європи та Азії у період раннього та класичного середньовіччя, вивчення закономірностей, тенденцій та національних особливостей історичного розвитку країн в означений історичний період, вміння на їх основі робити висновки, давати аргументовану та об'єктивну оцінку подій та явищ. Формування та розвиток творчо та самостійно мислячої особистості.

Предмет: огляд найважливіших історичних подій країн у період раннього та класичного середньовіччя, аналіз основних тенденцій

суоціально-економічного, політичного, культурного, етнонаціонального та духовно-релігійного розвитку країн та регіонів.

Зміст дисципліни: реалізується в процесі вивчення трьох блоків: теоретичного, практичного та самостійної роботи.

Теоретичний – включає вивчення у лекційному курсі головних закономірностей розвитку країн та регіонів означеного історичного періоду.

Практичний блок передбачає вивчення та аналіз найбільш важливих, особливо значущих для розуміння історичного процесу тем. Він надає можливість студенту широко розкрити свої здібності, сприяє виявленню індивідуальних творчих особливостей, розвитку ораторського мистецтва.

Вимоги до знань та умінь

Знати:

- базовий фактичний матеріал;
- хронологію історичних подій історії раннього та класичного середньовіччя;
- історіографію дисципліни;
- рушійні сили та характер еволюції європейської та східних цивілізацій;
- особливості та специфіку формування національних держав;
- головні тенденції міжнародних відносин у країнах та регіонах;
- основні методи науково-дослідницької діяльності.

Вміти:

- оперувати історичними поняттями та сучасною науковою термінологією;
- виділяти та систематизувати основні ідеї у наукових текстах;
- вміти чітко виражати та обґрунтовувати свою точку зору;
- використовувати здобуті навички та знання у професійній діяльності;

- виявляти закономірності історичного розвитку.

Володіти:

- навичками збору, обробки, аналізу та систематизації наукової інформації;
- навичками вибору методів та засобів вирішення конкретних дослідницьких задач;
- комплексом загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Компетенції:

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студентів повинні бути сформовані наступні компетенції:

Загальнопрофесійні:

- здійснювати науково-дослідницьку діяльність у відповідній професійній сфері з використанням сучасних методів дослідження та інформаційно-комунікативних технологій;
- складати загальний план роботи з обраної теми, пропонувати методи дослідження та засоби обробки наукових результатів, проводити дослідження по узгодженому з науковим керівником плану, представляти отримані результати.

Універсальні:

- здатність до критичного аналізу та оцінки сучасних наукових досліджень, генеруванню нових ідей за для вирішення дослідницьких та практичних задач у міждисциплінарних областях;
- здатність проектувати та здійснювати комплексні дослідження на основі цілісного системного наукового світосприйняття;
- формування мети особистого та професійного розвитку та умов їх досягнення, з врахуванням етапів професійного зростання, індивідуально-особистісних особливостей.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

ПРОГРАМА КУРСУ “ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ. РАННЄ ТА КЛАСИЧНЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (V- СЕРЕДИНА XIV СТОЛІТТЯ)”

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Європейські країни у період раннього середньовіччя

Тема 1. Місце середньовіччя у всесвітньому історичному процесі

Середньовіччя визначалося не лише темрявою, але й яскравими досягненнями у культурі, науці та соціальних змінах. Перехід від античності до середньовіччя відбувався через кризу Римської імперії, що відкрила нові шляхи розвитку суспільства та політики. Велике значення середньовіччя в історії полягає у формуванні феодальної системи та поширенні християнства.

Середньовічна культура відзначалася великим розмаїттям: від романтичних поезій до величних кафедральних соборів. Місце середньовіччя у всесвітньому історичному процесі можна порівняти з перехідним етапом, що з'єднує античну цивілізацію та розвиток нового світу в епоху Великих географічних відкриттів. Середньовічна філософія й космологія залишали слід у подальших дослідженнях і розвитку наукових концепцій. Велике значення мали середньовічні торговельні маршрути та обмін культурними цінностями між різними цивілізаціями. Періодизація історії середніх віків зазвичай поділяється на кілька основних етапів, хоча можуть бути різні підходи залежно від контексту і дослідження. Ось одна з можливих періодизацій: Раннє середньовіччя (близько 500-1000 років): Цей період характеризується падінням Римської імперії, міграційними рухами народів та формуванням феодальної системи. У цей час розвивалися ранньосередньовічні держави та культури, включаючи кельтів, германців, слов'ян та інших. Епоха розквіту середньовічної цивілізації (близько 1000–1300 років): Цей період характеризується економічним та культурним розквітом у

Європі, розвитком ремісничих галузей, зростанням торгівлі та міст. Також відзначається розквітом феодалної системи та розвитком середньовічних університетів. Пізнє середньовіччя (близько 1300-1500 років): Цей період відзначається такими подіями, як Чорна смерть, яка спричинила серйозний соціальний, економічний та культурний стрес, а також кризою феодалної системи. Пізнє середньовіччя також відоме великими подіями, такими як столітня війна та Ренесанс.

Ця періодизація може варіюватися в залежності від регіону та конкретних історичних подій.

Тема 2. Занепад Римської імперії та Варварські племена: кельти, германці, слов'яни в ранньому середньовіччі

Занепад Римської імперії в V столітті став наслідком внутрішньо-політичної розбрату, економічної кризи та надмірної військової експансії, що створило сприятливі умови для вторгнення варварських племен. Кельти, германці та слов'яни, серед найвідоміших варварських племен, відіграли ключову роль у період раннього середньовіччя, вторгаючись на території Римської імперії та впливаючи на її подальший розвиток. Варварські вторгнення призвели до руйнування структур римського управління та економіки, що сприяло занепаду централізованої влади і виникненню феодалних відносин. Культурний обмін між варварськими племенами та римським населенням сприяв формуванню нових соціокультурних реалій, включаючи мову, релігію та традиції. Варварські племена також стали основою для формування нових держав і політичних утворень в Європі, що зумовило появу різноманітних культурних, соціальних та політичних течій у ранньому середньовіччі.

Тема 3. Королівство франків

Королівство франків було однією з ключових політичних формацій у ранньому середньовіччі і відіграло важливу роль у формуванні європейської історії. Заснування: Королівство франків було засноване Франком I, який об'єднав франкські племена під своєю владою в середині V століття. Меровінги: Першими правителями Королівства

франків були меровінгські королі, які утримували свою владу на основі сільського феодалізму та залежності від воїнської аристократії. Каролінги: Розквіт Королівства франків настав за правління династії Каролінгів, особливо за часів Карла Великого, який розширив кордони королівства та здійснив реформи в адміністративній, культурній та релігійній сферах. Імперія Карла Великого: Карл Великий був коронований у 800 році папою Левом III на імператора Римської імперії, що змінило характер Королівства франків і встановило його як одне з наймогутніших політичних утворень в Європі. Розділення і падіння: Після смерті Карла Великого королівство було поділене між його спадкоємцями, що призвело до занепаду і подальшого розпаду на феодальні графства та князівства. Вплив: Королівство франків залишило значний слід у європейській історії, вплинувши на політичну карту, культурний розвиток та формування феодальної системи в середньовічній Європі.

Тема 4. Німеччина у IX на початку XII ст.

На початку IX – XII століття Німеччина переживала період значних змін і трансформацій, що суттєво вплинули на її політичну, економічну та культурну ситуацію. На початку IX століття, після розпаду Каролінгської імперії, Німеччина стала ареною боротьби між різними фракціями. Оттонівська династія (936-1024) встановила свою владу, зробивши Німеччину центральним фактором у політиці Священної Римської імперії. Формування імперії: Під час правління Оттонів Німеччина стала базою для створення Священної Римської імперії. Це велике політичне утворення об'єднувало в собі значну частину сучасної Європи і відіграло важливу роль у політичних та культурних процесах континенту. Феодальна система: У середні віки в Німеччині почали формуватися феодальні структури влади, засновані на відносинах васалітету та ленної власності. Це призвело до зростання впливу феодалів на політику та економіку країни. Розвиток міст: Протягом цього періоду в Німеччині розвивалися міста, які стали важливими центрами торгівлі, ремесел та культури. Це сприяло появі міських гільдій та формуванню міських автономій. Релігійні зміни:

Християнство відіграло значну роль у формуванні політичних та культурних реалій Німеччини в цей період. Церква стала важливим фактором у політиці та суспільстві, а релігійні реформи, зокрема кльонійська реформа, вплинули на культурний ландшафт країни. У цей період Німеччина відіграла ключову роль у формуванні європейської історії та культури, створюючи основу для подальшого розвитку європейської цивілізації.

Тема 5. Візантійська імперія в раннє середньовіччя (IV-XII ст.)

Візантійська імперія, заснована на основі Східної римської імперії після розпаду Західної Римської імперії, відіграла значну роль у ранньому середньовіччі (IV-XII століття). Константинополь став містом-символом імперії, відіграючи важливу роль у політичному, економічному та культурному житті. Його стратегічне розташування на перехресті маршрутів між Сходом та Заходом сприяло його розвитку як великого торговельного та культурного центру. Візантійська імперія стала головною противагою для поширення християнства на Сході. Крім того, відбувалося активне формування християнської доктрини та культури, зокрема під впливом великих церковних діячів, таких як святий Василій Великий та Іоанн Золотоуст. Візантійська імперія зіштовхнулася з внутрішніми конфліктами, зокрема іконоборчою кризою в VIII-IX століттях, пов'язаною зі спротивом проти використання ікон в релігійних практиках. Це спричинило значні політичні та культурні розбрати в імперії. Візантійська імперія пережила різні періоди змін та стабільності протягом раннього середньовіччя. Від розквіту за часів правління Юстиніана I до періоду ікономахії та пізнішої реставрації, а також боротьби за виживання проти вторгнень арабів та турків. Вплив Візантійської імперії на культуру, право, архітектуру та релігію був значним. Її спадщина відіграла важливу роль у формуванні подальшого розвитку історії Східної та Південно-Східної Європи, а також у вивченні історії середньовіччя.

Тема 6. Поняття та причини хрестових походів.

Джерела та історіографія питання

Хрестовий похід – це військова експедиція, організована відповідно до заклику папи Римського, зазвичай з метою визволення Християнських святих місць у Святій землі від мусульманської влади. Причини хрестових походів:

Релігійні мотиви: Глибока релігійна віра була однією з ключових причин, що підштовхувала людей до участі в хрестових походах. Вірили, що воюючи за визволення святих місць, вони заробляють собі місце в Раї. Політичні мотиви: Керовані папським закликом та бажанням зміцнити свою владу в Європі, багаті і впливові феодали відправляли свої війська на схід. Економічні мотиви: Для багатьох учасників походів, особливо лицарів, хрестові походи були можливістю здобути багатства і землі війною. Соціальні мотиви: Хрестові походи також відіграли роль у розвитку феодальної системи, дозволяючи лицарям і військовим командирам заробити славу та статус. Джерела та історіографія питання: Хроніки та документи: Хроніки відомих істориків того часу, такі як Жоффрау де Віллардуена, Фулк Нера, а також документи папського уряду та імператорських архівів, є важливими джерелами. Літературні твори: Поеми, літературні твори та хроніки, такі як "Піднесення хреста" Фулк Нери, "Опис дій Богомільців" Роберта Волторні, допомагають зрозуміти погляди та мотивації учасників хрестових походів. Сучасна історіографія: Сучасні історики, такі як Стівен Рансіман, Каролін Хілл, Томас Асбрідж, провели глибокі дослідження хрестових походів, розкриваючи їх складні мотивації та наслідки.

Тема 7. Середньовічне місто

Середньовічне місто являло собою центральну частину соціального, економічного та культурного життя в середньовічній Європі. Середньовічне місто зазвичай мало компактну структуру, з містечками, вузькими вуличками та будівлями, розташованими навколо центрального ринку чи міської площі. Міські стіни та вежі можуть використовуватися для захисту міста від нападів.

Міста були центрами торгівлі, ремесел та ремісничих цехів. Вони приваблювали ремісників, купців і фермерів, які прибували з навколишніх сіл та міст для продажу своїх товарів та послуг. Міста були місцем, де формувалася складна соціальна структура, включаючи купців, ремісників, майстерні, лікарів, купців і фермерів. Була також присутня верхівка міської аристократії, яка контролювала політичні та економічні процеси у місті. Церкви, монастирі та культурні центри були важливою частиною середньовічного міста. Вони служили не лише місцями богослужінь, а й центрами освіти, мистецтва та культурного обміну. Міста мали власні міські управи, що включали міську раду та мера. Вони приймали рішення з питань місцевого правління, безпеки та інфраструктури міста. Середньовічні міста відігравали важливу роль у формуванні історії та культури середньовічної Європи, впливаючи на розвиток торгівлі, ремесел, релігії та політики.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Історія країн середньовічного Сходу (V-XV ст.)

Тема 8. Індія в V-XV ст.

Індія в V-XV століттях пережила період значних змін та розвитку в різних аспектах: політичному, культурному, релігійному та економічному.

Гуптська імперія вважається "золотим віком" класичної індійської культури. Імперія досягла свого піку під час правління Чандрагупти II (380-415 рр.), коли були значні досягнення в науці, математиці, астрономії, літературі та філософії. Після смерті Чандрагупти II імперія почала слабшати під тиском вторгнень гунів (Huna). Після занепаду Гуптської імперії в Індії утворилися численні регіональні держави, такі як Харша (VII ст.), Пала, Раштракутів, Чалук'їв та Чола. Імперія Чола, яка панувала на півдні Індії, була відома своїми морськими походами і розширенням торгівлі з Південно-Східною Азією. В XI столітті розпочалися мусульманські завоювання. Махмуд Газневі здійснив численні напади на північну Індію. Делійський султанат був заснований після завоювань Мухаммада Гурі та закріплення влади його генерала Кутб

ад-Діна Айбека, першого султана з династії Мамлюків. Період султанату характеризувався частими змінами династій: Мамлюків, Хілджі, Туглак, Сайїдів і Лоді. Це був час важливих соціально-економічних змін, зокрема інтеграції ісламської культури та релігії в індійське суспільство. Релігійне життя Індії V-XV століть було дуже різноманітним. Індуїзм, буддизм і джайнізм продовжували співіснувати і розвиватися. Проте з приходом мусульманських завойовників іслам також став важливим релігійним чинником. В архітектурі цього періоду значну роль відіграють будівництво індуїстських храмів і мусульманських мечетей. Важливі приклади включають храм Бріхадішвара в Тамілнаді і Кутб-Мінар у Делі.

Література розвивалася на багатьох мовах, включаючи санскрит, пракрит, тамільську, каннада та перську. Відомі праці того часу включають "Кавья" Калідаси та історичні хроніки, такі як "Раджатарангіні" Калхана. Індія залишалася важливим центром міжнародної торгівлі. Торгові шляхи охоплювали як сухопутні, так і морські маршрути, що з'єднували Індію з Близьким Сходом, Центральною Азією, Китаєм та Південно-Східною Азією.

Індійські ремесла, такі як текстиль, ювелірні вироби, прянощі та метали, були високо ціновані на світових ринках. Індія V-XV століть була важливим центром наукових досліджень та інновацій. Математики, такі як Арьябхатта, розробили важливі концепції в алгебрі та астрономії. В медицині важливим внеском були твори Сушрути та Чараки, які заклали основи аюрведичної медицини. Таким чином, період V-XV століть в історії Індії був багатим на культурні, політичні та економічні події, що значно вплинули на розвиток регіону та світу в цілому.

Тема 9. Цивілізація Китаю в епоху раннього середньовіччя

Цивілізація Китаю в епоху раннього середньовіччя, приблизно з V до X століття, пережила важливі зміни і події, які мали довготривалий вплив на розвиток країни. Цей період включає завершення епохи Трьох царств, період Південних та Північних династій, правління династії Суй та процвітання династії Тан. Після розпаду династії Цзінь Китай

був розділений на північні та південні частини. Північні династії включали Північну Вей, яка зробила значні кроки до об'єднання Північного Китаю і запровадила реформу земельної системи. Південні династії, такі як Лю Сун, Південна Ці, Лян та Чень, розвивалися в порівняно стабільних умовах, зосереджуючись на культурному та економічному розвитку. Засновник династії Суй, Ян Цзянь (імператор Вень), знову об'єднав Китай у 589 році після завоювання Південного Китаю. Важливими досягненнями Суй були розширення Великого каналу, що сприяв інтеграції економічних регіонів, та кодифікація законодавства. Проте надмірне використання ресурсів для військових кампаній та великих будівельних проектів призвело до повстань і швидкого занепаду династії. Династія Тан, заснована Лі Юанєм (імператором Гаозу), вважається однією з найвеличніших в історії Китаю. Танський Китай досяг вершини свого розквіту під правлінням імператора Тайцзуна та імператриці У Цзетянь, яка була єдиною офіційно визнаною імператрицею в історії Китаю. Період Тан характеризувався економічним процвітанням, розвитком міст, культурним розквітом та відкритістю до зовнішніх впливів, зокрема через Шовковий шлях. В кінці VIII століття повстання Ань Лушаня та внутрішні чвари призвели до послаблення династії, яка остаточно розпалась у 907 році. Буддизм поширювався в Китаї, особливо під час правління династії Тан, коли буддійські монастирі стали важливими центрами культурного та економічного життя. Конфуціанство продовжувало відігравати важливу роль у державній ідеології та освіті, зокрема завдяки системі державних іспитів, що вперше була запроваджена при династії Суй.

Даосизм також розвивався і підтримувався імператорським двором, особливо під час правління Тан. Важливим досягненням був розвиток Великого каналу, який сприяв економічній інтеграції та торгівлі між північними і південними регіонами. Сільське господарство процвітало завдяки впровадженню нових технік і систем іригації, що дозволило збільшити врожаї. Міста, такі як Чан'ань і Лоян, стали великими торговельними центрами, де зустрічалися культури і товари з усього світу. У період династії Тан Китай зробив значні досягнення у

галузі астрономії, медицини, математики та географії. Важливі винаходи, такі як порох, друк блоками (дерев'яні блоки) та вдосконалення в текстильній промисловості, мали великий вплив як на Китай, так і на світову цивілізацію. Таким чином, раннє середньовіччя було періодом великих змін та досягнень для Китаю, що заклали основу для його подальшого розвитку та впливу на світову історію.

Тема 10. Японія в V-XIV ст.

Японія в V-XIV століттях пройшла через важливі етапи розвитку, що сформували її політичну, культурну та соціальну структуру. Цей період включає епохи Кофун, Асука, Нара, Хейан, Камакура і початок періоду Муроматі. Епоха Кофун (середина III ст. – початок VI ст.). У цей період в Японії утворювалися ранні держави, керовані місцевими вождями або князями (удзі). Вожді мали контроль над великими землями та населенням. Назва періоду походить від великих курганів, які будували для поховання вождів. Найвідоміший курган Дайсенрю є місцем поховання імператора Нінтоку. Японія активно контактувала з Кореєю (зокрема з корейськими державами Пекче і Когурьо), що сприяло проникненню китайських культурних та технологічних впливів. Епоха Асука (538-710 рр.) Принесення буддизму з Кореї у 538 році змінило релігійний ландшафт Японії. Буддизм став важливим елементом культури та політики. У 645 році були започатковані реформи Тайка, які спрямовані на централізацію влади та перехід до китайської моделі управління, включаючи систему земельної власності та адміністрації. Буддистські храми, такі як храм Хорюдзі, стали культурними центрами, що сприяли розвитку мистецтва і науки. Епоха Нара (710-794 рр.) В 710 році столиця була перенесена до міста Нара, яке стало першим постійним столичним містом Японії. Архітектура міста наслідувала китайський зразок міста Чан'ань. Поширення китайської культури, релігії та адміністративних систем. Великий Будда в храмі Тодайдзі та Кодекс Тайхо (701 р.) є прикладами цього впливу. Кодекс Йоро: Прийняття нового правового кодексу, що регулював адміністрацію, судочинство та інші аспекти суспільного життя. Епоха Хейан (794-1185 рр.) У 794 році столицю було перенесено

до Хейан-кьо (сучасний Кіото), що стало центром японської культури та політики протягом наступних століть. Хейанський період відомий своїм літературним і мистецьким розквітом. Літературні твори, такі як "Повість про Гендзі" (Гендзі Моногатарі) Мурасакі Сікібу, стали класикою японської літератури. Реальна влада перебувала в руках аристократичних родів, зокрема роду Фудзівара, що домінував при імператорському дворі.

Епоха Камакура (1185-1333 рр.) Після війни Гемпей (1180-1185 рр.) Мінамото но Йорітомо заснував перший сьогунат у Камакурі, що ознаменувало початок феодальної епохи в Японії. Встановлена система феодальних відносин між сьогуном і його васалами (самураями), що визначало політичну і військову структуру країни. У 1274 і 1281 роках Японія відбила два монгольські вторгнення завдяки удачливим тайфунам, що отримали назву "камікадзе" (божественні вітри). Початок періоду Муроматі (1336-1573 рр.) Після падіння Камакурського сьогунату, сьогун Асікага Такаудзі заснував новий сьогунат у Кіото. Це стало початком періоду Муроматі, хоча він повністю не належить до V-XIV століть. Період Муроматі був відомий культурним відродженням, включаючи розвиток мистецтва, чайної церемонії, ікебани, та театрів Но та Кьоген. Синтоїзм: Продовжував відігравати важливу роль у духовному житті японців. Буддизм та синтоїзм часто перепліталися, створюючи синкретичні форми вірувань та практик. Важливі літературні твори, такі як "Повість про Гендзі" та "Щоденник Ідзумі Шікобу", а також розквіт традиційного японського живопису (яма-то-е) і поезії (вака). Таким чином, Японія в V-XIV століттях пройшла через важливі трансформації, які сформували її політичні, соціальні та культурні основи, що вплинули на подальший розвиток країни.

Структура залікового кредиту

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. <i>Європейські країни в період раннього середньовіччя</i>				Підготовка та захист навчального проекту (ІНДЗ)
	20	30	100	
Тема 1. Місце середньовіччя у всесвітньому історичному процесі	2	2	10	
Тема 2. Занепад Римської імперії та Варварські племена: кельти, германці, слов'яни в ранньому середньовіччі	2	2	10	
Тема 3. Королівство франків	2	6	10	
Тема 4. Німеччина у IX на початку XII ст.	2	2	10	
Тема 5. Візантійська імперія в ранне середньовіччя (IV-XII ст.)	2	2	10	
	2	4	10	

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Тема 6. Поняття та причини хрестових походів. Джерела та історіографія питання				
Тема 7. Середньовічне місто	2	4	10	
Змістовий модуль 2. Історія країн середньовічного Сходу (I-XV ст.)				
Тема 8. Індія в V-XV ст.		2	10	
Тема 9. Цивілізація Китаю в епоху раннього середньовіччя	2	2	10	
Тема 10. Японія в V-XIV ст.	2	4	10	
Усього годин	20	30	100	

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів проводиться у формі вивчення окремих теоретичних питань по запропонованій літературі або самостійного вирішення завдань з подальшим їх обговоренням на аудиторних заняттях.

Необхідно планувати самостійну підготовку так, щоб прослуховування матеріалів лекційних занять відбувалося після проведення самостійної теоретичної підготовки. У такому разі відбувається не тільки розуміння прослуханого матеріалу, але й з'являється можливість сформулювати питання, що сприяє кращому закріпленню отриманої інформації. Підготовка до семінарських занять повинна включати в себе не лише пошук необхідних матеріалів для складання свого виступу на практичному занятті, але й питань, що викликали певні труднощі при самостійній підготовці.

Самостійна робота повинна сприяти:

- поглибленню та розширенню теоретичних та практичних знань;
- формуванню інтересів до самостійної науково-дослідної роботи;
- оволодінню прийомами процесу пізнання та розвитку пізнавальних здібностей.

Ціллю самостійної роботи студентів є забезпечення якісної підготовки фахівців.

Саме тому, серед напрямків самостійної роботи слід виділяти наступні:

1. Робота в бібліотеках

Самостійна підготовка студента до лекцій передбачає його ознайомлення з науковими дослідженнями з відповідних тем та їх рецензування. Рецензії подаються у письмовій формі до початку кожної лекційної теми.

Істотним елементом підготовки до семінарських занять є самостійна робота з науковою літературою.

Крім того формами самостійної роботи можуть бути:

- аналіз історичних джерел

- створення каталогів джерел, літератури, методичних та навчальних посібників, джерел у електронному варіанті
- складання таблиць та графіків
- виконання картографічних завдань

2. Робота з програмами Microsoft Office та у мережі Інтернет, що забезпечується засобами навчально-методичного кабінету ФФШЮН, покликана надати студентові додаткову інформацію при підготовці до лекцій та семінарських занять, а також реалізації його навчального проекту.

Індивідуальна робота студентів

Індивідуальна робота студентів передбачає створення умов для найповнішої реалізації творчих можливостей студентів у вигляді поточних консультацій з подальшим написанням контрольних робіт, складання колоквиумів, написання есе та підготовки і захисту індивідуального курсового проекту.

Курсовий проект

Індивідуальний науково-дослідний курсовий проект повинен бути присвячений одній з тем/проблем курсу(яку студент самостійно обирає за домовленістю з викладачем) і ставити за мету її самостійне поглиблене вивчення та використання отриманих знань для професійних або суспільних потреб. Виконання проекту вимагатиме від студента реалізації особистих здібностей (літературних, мистецьких, технічних) та спеціальних навичок (робота з комп'ютером, аудіо – та відеоапаратурою, пресою, громадська комунікація, обробка статистичних даних тощо).

Критерії оцінки навчального проекту:

- оригінальність ідеї;
- самостійність розробки і виконання;
- змістовність, наукова обґрунтованість;
- якість виконання;
- практична цінність;

Варіанти курсових проектів:

- презентація;
- електронний урок/підручник;
- сценарій рольової гри;
- соціологічне опитування;
- електронний варіант газети/журналу;
- власна стаття чи наукове дослідження;
- фотоальбом (альбом політичних чи історичних карикатур).

Методи навчання: лекції та семінарські заняття з використанням методів активного навчання; індивідуальна робота (консультації); самостійна робота в бібліотеках і комп'ютерних мережах, підготовка та захист індивідуального науково-дослідного завдання.

Методи оцінювання: робота на практичних заняттях та лекціях, анотація рекомендованої наукової літератури, поточне письмове тестування, підбір рекомендованої літератури до тем, реферат, екзамен.

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Підсумкова (загальна) оцінка з курсу є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності, обрані студентом:

Підготовка та робота на семінарах – 0 – 60 балів

Індивідуальний науково-дослідний проект – 0 – 10 балів

Екзамен – 30 балів

Розподіл балів, що присвоюються студентам у заліковому кредиті

Модуль 1										Модуль 2 (ІНДЗ)	Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1							Змістовий модуль 2			10	30	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення

1. Плани та методичні рекомендації до практичних занять:

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Суспільний лад стародавніх германців

(I ст. до н. е. – II ст. н. е.)

План:

1. Характеристика джерел.
2. Розвиток господарства стародавніх германців у I ст. до н. е. – II ст. н. е. (землеробство, скотарство, ремесло, обмін).
3. Зміни в характері землекористування та землеволодіння.
4. Община та її еволюція. Розвиток майнової і соціальної нерівності.
5. Еволюція політичного устрою.
6. Релігія стародавніх германців

Методичні рекомендації:

Розглядаючи перше питання, проаналізуйте основні джерела інформації про суспільний лад стародавніх германців, зокрема: Археологічні джерела: кургани, поселення, зброя, побутові предмети. Античні письменні джерела: твори римських авторів, таких як Юлій Цезар ("Записки про Галльську війну"), Тацит ("Германія"), Пліній Старший ("Природнича історія").

При висвітленні другого питання охарактеризуйте основні галузі господарства: Землеробство: розгляньте типи вирощуваних культур, методи обробки землі, сівозміну. Скотарство: види тварин, яких розводили, значення скотарства для економіки. Ремесло: виробництво зброї, побутових предметів, одягу, ювелірних виробів. Обмін: торговельні зв'язки з сусідніми народами, обмін товарами всередині племен.

Третє питання заняття передбачає розкриття наступних аспектів. Система землекористування: типи земель (рілля, пасовища, ліси), методи обробки та розподіл земель. Землеволодіння: еволюція форм власності на землю, перехід від общинної до приватної власності.

Розкриваючи четверте питання необхідно вказати на структуру общини: родова община, її функції, роль старійшин. Еволюцію общини: зміни в соціальній структурі, вплив війни та торгівлі на розвиток соціальної нерівності. Соціальну і майнову диференціацію: виділення багатих і бідних, роль вождів та знаті.

Аналізуючи політичний устрій у стародавніх германців, необхідно вказати зміни у політичній організації. А для цього дати відповідь на питання щодо: Ранніх форми політичної організації: племінні союзи, роль народних зборів, рада старійшин. Еволюції вождівства: перехід від виборних вождів до спадкової знаті, зростання ролі військової еліти. Впливу Римської імперії: контакти з римлянами, вплив римської адміністрації та військової організації.

При висвітленні останнього питання заняття, охарактеризуйте релігійні вірування та обряди: Боги та міфологія: основні божества (Один, Тор, Фрейр), міфи та легенди. Жерці та культу: роль жерців, святилища, обряди жертвоприношень. Поховальні обряди: різні типи поховань, вірування про загробне життя.

Література:

1. Беззубенко А.В. « Історія середніх віків (V – XV ст.), Харків – 2021 р.
2. Бернд Б. Історія Німеччини. – М : Книжний дім "Університет", 2008. – Т. 1 Від найдавніших часів до створення Німецької імперії
3. В. О. Балух, В. П. Коцур « Історія середніх віків : у двох томах », Том1 Раннє Середньовіччя // Видавництво : Наші книги ; Чернівці 2010р.
4. Гай Юлій Цезар. Нотатки про війну з галлами / Пер. з лат. В. Д. Литвинова. – Львів: Видавництво «Апріорі» 2021р.
5. Гордієнко В.В., Гордієнко Г.М., Кривошея І.І. Історія середніх віків практикум частина I https://library.udpu.edu.ua/library_files/ece/6729_01.pdf
6. Девіс Н. Європа: Історія. – К., 2008.
7. Карстен Т. Є. Германські народи: вступ до історії їхньої мови та культури, 2004.
8. Кіндер Г., Хільгеман В., «Всесвітня історія»: Пер. з нім. – К.:Знання-Прес, 2001р.
9. Панкова Є. В. Історія Європи. – К., 2007.

10. Пліній Старший «Природнича історія»// Переклади англійською : Філімон Холланд, Історія світу. 1601р.

11. Публій (Гай) Корнелій Тацит «Германія»;лат. « Germania » («Про походження і край германців»// лат. «DeorigineetsituGermanorum») Переклад на англійській мові : J. V. Rives: Tacitus: Germania. Oxford 1999.

12. Рудь М.О. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія / Навч. посібник. К., 2005.

13. Страбон «Географія»// Переклад на англійську : Горація Леонарда Джонса, Джона Роберта Сітлінгтона Стерретта. Класична бібліотека Леба. у 8 V. Лондон: Гайнеманн, 1917–1932 pp.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Суспільний лад франків за «Салічною правдою»

План:

1. «Салічна правда» як історичне джерело.
2. Господарство франків кінця V– початку VI ст.
3. Форми землеволодіння і землекористування у франків. Алод.
4. Еволюція общини. Марка.
5. Соціальна і майнова диференціація у Франків та соціальні зміни у галло-римському населенні.
6. Політичний устрій у франків на початку VI ст.

Методичні рекомендації:

Розкриваючи перше питання, студентам необхідно з'ясувати значення «Салічної правди» як важливого джерела для вивчення ранньосередньовічної історії франків. Для цього необхідно знайти відповіді на наступні запитання: що таке «Салічна правда»? (Визначення, походження); основні положення та структура «Салічної правди»; історичний контекст створення «Салічної правди»; які аспекти життя франків висвітлює цей документ?; значення «Салічної правди» для вивчення права та соціальних відносин франків. При підготовці даного питання варто: прочитати уривки «Салічної правди», визначити основні теми та положення, розглянути історичні обставини створення документа.

зіставити з іншими правовими кодексами того часу (наприклад, Лангобардське право).

Метою другого питання вивчення основних рис господарського життя франків на межі V та VI століть. Для того щоб в повній мірі досягти цієї мети необхідно звернути увагу на: основні види господарської діяльності франків; роль землеробства, тваринництва, ремесел та торгівлі; вплив природних умов на господарську діяльність; соціально-економічна структура франкського суспільства.

Аналізуючи форми землеволодіння і землекористування у франків. Необхідно визначити форми землеволодіння і землекористування у франків, зокрема з'ясувати особливості поняття алод. Визначити місце алоду в системі господарства франків. Порівняти алод з іншими формами землеволодіння.

Розгляд четвертого питання передбачає дослідження розвиток і трансформацію общинних відносин у франків, зокрема маркову систему. Варто звернути увагу на такі основні спекти цього питання: визначення і структура марки; еволюція общинних відносин; Вплив марки на соціальну та економічну структуру; зміни в управлінні та організації общин.

П'яте питання семінарського заняття присвячене вивченню соціальної та майнової диференціації у Франків та соціальних зміни у галло-римському населенні. Для того, щоб ґрунтовно розібратися в даному питанні необхідно вивчити процеси соціальної та майнової диференціації у франкському суспільстві та зміни в галло-римському населенні, а саме: соціальну структуру франкського суспільства, основні групи та їх характеристики, майнову диференціацію, вплив завоювань і інтеграції галло-римського населення.

Розгляд останнього питання передбачає собою пошук відповідей на наступні підпитання: основні елементи політичної системи франків, роль короля та його оточення, місце знаті та народних зборів, політичні інститути та їх функції.

Література:

1. «Аннали королівства франків»// Волинець А., 2009.
2. [https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavliuk_Andrii/Franky_rannikh_Merovinhiv_mizh_pax_romana_ta_pax_barbarica.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavliuk_Andrii/Franky_rannikh_Merovinhiv_mizh_pax_romana_ta_pax_barbarica.pdf)

3. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття) / В. Ададуrow. – Львів : Вид-во УКЦ, 2002
4. Андрій Павлюк « ФРАНКИ РАННІХ МЕРОВІНГІВ МІЖ PAX ROMANA TA PAX BARBARICA»
5. Беззубенко А.В. « Історія середніх віків (V – XV СТ.), Харків – 2021 р.
6. В. О. Балух, В. П. Коцур « Історія середніх віків : у двох томах », Том1 Раннє Середньовіччя // Видавництво : Наші книги ; Чернівці 2010р.
7. Гордієнко В.В., Гордієнко Г.М., Кривошея І.І. Історія середніх віків практикум частина I https://library.udpu.edu.ua/library_files/ece/6729_01.pdf
8. Григорій Турський « Історія франків », 573 – 593/594 pp. http://krotov.info/acts/06/turskiy/grig_00.html
9. Історія західноєвропейського середньовіччя. Хрестоматія / Упорядник М. О. Рудь: Навч. посібник. – К. Либідь, 2005.
10. Кіндер Г., Хільгеман В. «Всесвітня історія: dtv-Atlas»:Пер. з нім. – К.:Знання-Прес, 2001.
11. Кіндер Г., Хільгеман В., «Всесвітня історія »: Пер. з нім. – К.:Знання-Прес, 2001р.
12. Люїс, Арчібальд Р. « Герцоги в королівстві Франків, 550 – 751 pp.н. е.
13. Огорокова Віра Вікторівна.« Характеристика франкських королів в «Історії франків» Григорія Турського » <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/565>
14. Салічна правда // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003.
15. Стеценко Н.С., Розвиток земельного законодавства країн західної Європи періоду середньовіччя (LAND LEGISLATION DEVELOPMENT COUNTRIES OF WESTERN EUROPE IN THE MIDDLE EAST) https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16292/1/Stecenko_34-39.pdf
16. Українська радянська енциклопедія : у 12 т. / гол. ред. М. П. Бажан ; редкол.: О. К. Антонов та ін. – 2-ге вид. – К. : Головна редакція УРЕ, 1974–1985.
17. Франкська держава // Універсальний словник-енциклопедія. – 4-те вид. – К. : Тека, 2006.

18. Франкська держава // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004.

19. Хоурт, Генрі Х. (1884). XVII. Етнологія Німеччини (частина VI). Варині, варяги і франки. – Розділ II. Журнал Королівського антропологічного інституту (Trübner&Co.)

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Процес феодалізації франкського суспільства в VII-IX ст.

План:

1. Характеристика джерел.
2. Виникнення залежного селянства (роль прекарних відносин, патронату-комендації, системи бенефіціїв у цьому процесі).
3. Зростання феодальної земельної власності, її форми і характер. Феодальна ієрархія і васалітет.
4. Імунітет та його роль у процесі феодалізації.

Методичні рекомендації:

Здійснюючи характеристику джерел необхідно знайти наступні відповіді: які джерела використовуються для вивчення феодалізації? які типи джерел є найважливішими (літописи, правові документи, хартії)? які особливості джерел цього періоду? Для виконання цього завдання необхідно здійснити вибір і аналіз конкретних документів (наприклад, «Салічна правда», хартії, капітулярії).

Розгляд другого питання заняття передбачає собою вивчення процесу виникнення залежного селянства у франків та роль прекарних відносин, патронату-комендації та системи бенефіціїв. При висвітленні даного питання варто зробити акцент на висвітленні таких аспектів: що таке прекарні відносини та патронат-комендація? як система бенефіціїв сприяла виникненню залежного селянства? які зміни відбулися у соціальному статусі селянства в цей період?

Оскільки метою третього питання семінарського заняття є вивчення процесу зростання феодальної земельної власності, її форми та характеру, а також становлення феодальної ієрархії та васалітету,

студенти мають з'ясувати: які форми земельної власності існували у франків? як зростала феодальна земельна власність? які основні характеристики феодальної ієрархії та васалітету?

Вивчення заключного питання заняття передбачає розгляд поняття імунітету та його ролі у процесі феодалізації франкського суспільства. При висвітленні цього питання варто зупинитися на таких його особливостях: види імунітету що існували, роль яку відігравав імунітет у процесі феодалізації?

Література:

1. «Аннали королівства франків» // Волинець А., 2009.
2. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття) / В. Ададуrow. – Львів : Вид-во УКЦ, 2002
3. Беззубенко А.В. « Історія середніх віків (V – XV СТ.), Харків – 2021 р.
4. Блок М. « Феодальне суспільство» Київ, 2002.
5. Бобилева С.Й. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року : навч. посіб. /С.Й. Бобилева.-Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2003
6. В. О. Балух, В. П. Коцур « Історія середніх віків : у двох томах », Том1 Раннє Середньовіччя // Видавництво : Наші книги ; Чернівці 2010р.
7. Гордієнко В.В., Гордієнко Г.М., Кривошея І.І. Історія середніх віків практикум частина I https://library.udpu.edu.ua/library_files/ece/-6729_01.pdf
8. Історія держави і права зарубіжних країн (середні віки та ранній новий час) : навч. посіб. I за ред. Б.Й. Тищика. – Львів : Світ,2006.
9. Історія західноєвропейського середньовіччя. Хрестоматія / Упорядник М. О. Рудь: Навч. посібник. – К. Либідь, 2005.
10. Лановик Б. Економічна історія України і світу : Підручник для вузів/ Богдан Лановик, Зіновій Матисякевич, Роман Матейко; За ред. Б.Д.Лановика. -6-те вид., перероб. і доп.. -К.: Вікар, 2004.
11. Стеценко Н.С., Розвиток земельного законодавства країн Західної Європи періоду середньовіччя (LAND LEGISLATION DEVELOPMENT COUNTRIES OF WESTERN EUROPE IN THE MIDDLE EAST) https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16292/1/Stecenko_34-39.pdf
12. Франкська держава // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.:

Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004.

13. Хрестоматія з історії держави та права зарубіжних країн : навч. посіб. : у 2 т. / за ред. В.Д. Гончаренка. – Київ : Ін Юре, 1998. -Т. 1.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Велика вотчина у Франкській державі VIII- IX століть.

План:

1. Характеристика джерел.
2. Структура великого феодального помістя та характер його господарства.
3. Категорії залежних селян і їх повинності. Феодальна рента та її характер.
4. Організація управління великою феодальною вотчиною.

Методичні рекомендації:

Розглядаючи перше питання заняття студентам необхідно ознайомитися із основними джерелами, що висвітлюють структуру та функціонування великої вотчини у Франкській державі VIII-IX століть. Для цього необхідно з'ясувати, які джерела доступні для вивчення великої вотчини? Які типи джерел є найважливішими (літописи, правові документи, господарські інструкції)? Які особливості джерел цього періоду? Особливу увагу варто звернути на аналіз конкретних документів, таких як «Капітулярії про вілли» Карла Великого.

Друге питання заняття передбачає вивчення структури великого феодального помістя та характеру його господарства у Франкській державі VIII-IX століть. Розкриваючи дане питання варто ознайомитися з основними елементами (головна садиба, земельні наділи, господарські будівлі) помістя. Дослідити основні види господарської діяльності (землеробство, тваринництво, ремесла), визначити її характер.

Аналізуючи соціальний склад феодального помістя, необхідно розглянути категорії залежних селян у великій вотчині, їх повинності та характер феодальної ренти. Для цього необхідно визначити: які були основні категорії залежних селян? Які були повинності селян

(панщина, оброк, натуральні податки)? Який характер мала феодална рента?

Розгляд четвертого питання заняття передбачає дослідження організації управління великою феодалною вотчиною у Франкській державі. Для того, щоб в повній мірі розкрити дане питання необхідно виявити: якою була структура управління великою вотчиною? Які функції виконували управителі та слуги? Як здійснювався контроль та адміністрування в вотчині?

Література:

1. «Аннали королівства франків» // Волинець А., 2009.
2. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття) / В. Ададуrow. – Львів : Вид-во УКЦ, 2002
3. Беззубенко А.В. « Історія середніх віків (V – XV СТ.), Харків. 2021 р.
4. Бобилєва С.Й. Історія Німеччини з давніхчасів до 1945 року :навч. посіб. /С.Й. Бобилєва.-Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2003.
5. В. О. Балух, В. П. Коцур «Історія середніх віків : у двох томах», Том1РаннєСередньовіччя // Видавництво : Наші книги ; Чернівці 2010р.
6. Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ, 2000.
7. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія / [упорядник М. О. Рудь]. Київ,2005.
8. Кіндер Г., Хільгеман В. «Всесвітня історія: dtv-Atlas»:Пер. з нім. – К.: Знання-Прес, 2001.
9. Хрестоматія з історії середніх віків : в 3 т. / [за ред. М. П. Граціанського і С. Д. Сказкіна]. Київ, 1952.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Візантійська община за даними «Землеробського закону»

План:

1. Характеристика джерел.
2. Господарство візантійського села на початку VIII ст..
3. Землеволодіння і землекористування за даними "Землеробського закону".

4. Соціальне розшарування візантійської общини.
5. Особливості процесу феодалізації у Візантії.

Методичні рекомендації:

Тема даного заняття покликана ознайомити студентів із особливостями візантійської общини, її господарством, землеволодінням, соціальним розшаруванням та процесом феодалізації на основі аналізу «Землеробського закону».

Здійснюючи характеристику джерел необхідно проаналізувати які джерела використовуються для вивчення візантійської общини? Що таке «Землеробський закон» і яке його історичне значення? Які інші джерела можуть доповнити інформацію із «Землеробського закону»?

Розкриваючи особливості господарства візантійського села на початку VIII ст. варто проаналізувати основні види господарської діяльності у візантійському селі. З'ясувати які технічні засоби та методи використовувалися у сільському господарстві? Які були основні продукти виробництва?

Питання стосовно землеволодіння і землекористування за даними «Землеробського закону» передбачає собою широке використання джерела, аналіз тексту якого допоможе знайти необхідні відповіді стосовно: форм землеволодіння існували у Візантії; регулювання землекористування згідно з «Землеробським законом»; права та обов'язки які мали землевласники та землекористувачі.

Вивчаючи особливості процесу соціального розшарування візантійської общини, необхідно приділити належну увагу таким його аспектам: які соціальні групи існували у візантійській общині? Як визначалися права та обов'язки різних соціальних груп? Які були основні причини та наслідки соціального розшарування?

При висвітленні останнього питання заняття, присвяченого процесу феодалізації у візантійському суспільстві, необхідно вказати основні етапи феодалізації у Візантії, особливості які мав процес феодалізації порівняно з Західною Європою? Вплив процесу феодалізації на соціальну та політичну структуру Візантії?

Література:

1. В. О. Балух, В. П. Коцур «Історія середніх віків : у двох томах », Том1 Раннє Середньовіччя // Видавництво : Наші книги ; Чернівці 2010р.
2. В.О. Балух (2006). Візантиністика. Чернівці: Книги-XXI
3. Візантія: Крізь одинадцять століть її історії / Д. В. Степовик. – Київ :Дніпро, 2017.
4. Войтович Л. Домановський А. Козак Н. Лильо І. Мельник М. Сорочан С. Файда О. (2011). У Л. Войтович, С. Сорочан. Історія Візантії. Вступ до візантиністики. Львів: Априорі.
5. Гордієнко В.В., Гордієнко Г.М., Кривошея І.І. Історія середніх віків практикум частина I https://library.udpu.edu.ua/library_files/ece/-6729_01.pdf
6. Господаренко О. В., Кузовков В. В. Історія Візантії. Хрестоматія: навчально-методичний посібник / О. В. Господаренко, В. В. Кузовков. – Миколаїв: Іліон, 2014.
7. Джонатан Харріс «Візантія: Історія зниклої імперії»
8. Землеробський закон // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – К. :Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. – Т. 2
9. М. Ф. Котляр. Візантія // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. :Наукова думка, 2003. – Т. 1
10. Томин Ю., Стасюк Б. Аграрні закони руського середньовіччя в порівнянні із «Землеробським законом»: Спроба історичного аналізу // Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис «Галичина»: Науковий журнал. – 2012. – Ч. 20-21
11. Хрестоматія: Георг Острогорський «Історія Візантії» Переклав з німецької Анатолій Онишко

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Англосаксонське суспільство і особливості процесу феодалізації на Британських островах

План:

1. Характеристика джерел. Історіографія проблеми.
2. Община у англосаксів в VII – IX ст.

3. Соціальна диференціація англосаксонського суспільства.
4. Особливості процесу феодалізації і англосаксів.
5. Англосаксонські королівства. «Правда короля Альфреда»

Методичні рекомендації:

Розгляд першого питання передбачає ознайомлення з основними джерелами з історії англосаксонського суспільства та процесу феодалізації. До таких належать: Археологічні знахідки – розкопки поселень, могильників, релігійних споруд; письмові джерела: «Англосаксонська хроніка», закони короля Альфреда, біографії святих. Нумізматичні матеріали: монети, які відображають економічні аспекти суспільства. Епіграфічні джерела: написи на каменях та предметах побуту. Вивчаючи історіографію з даної теми варто здійснити огляд праць провідних істориків, таких як Френк Стентон, Джон Блер, Ніколас Хайем.

Розкриваючи друге питання заняття необхідно дослідити структуру та функції англосаксонської общини. вивчити організацію англосаксонської общини, включаючи її управління та соціальні зв'язки. Розглянути роль туну (села) як основної одиниці суспільної організації. дослідити економічні, соціальні та релігійні функції общини. звернути увагу на систему землекористування та взаємини між членами общини.

Третє питання семінарського заняття присвячене соціальній диференціації англосаксонського суспільства, а тому, для кращого її розуміння студенти мають розглянути соціальну стратифікацію англосаксонського суспільства. Вивчити різні верстви англосаксонського суспільства, включаючи королів, шляхту (ерлів та танів), вільних селян (керлів) та рабів. Дослідити взаємозв'язки між різними соціальними групами. Розглянути вплив соціальної диференціації на політичну та економічну організацію.

Висвітлюючи четверте питання необхідно вивчити специфіку процесу феодалізації на Британських островах. Проаналізувати основні етапи процесу феодалізації у англосаксів. Вивчити вплив зовнішніх чинників, таких як вікінгські вторгнення. Розглянути особливості розвитку земельної власності та васальних взаємин. Проаналізувати

роль королівської влади у процесі феодалізації.

Розглядаючи заключне питання семінарського заняття, потрібно дослідити політичну організацію англосаксонських королівств та значення законодавства короля Альфреда. Вивчити історію основних англосаксонських королівств, таких як Вессекс, Мерсія, Нортумбрія. Розглянути політичну та військову організацію. Проаналізувати зміст та значення законодавства короля Альфреда. становити вплив «Правди короля Альфреда» на розвиток правової системи.

Література:

1. Англосаксонське суспільство у V–XI ст. <https://www.scribd.com/document/458748627/%D0%90%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5-%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB-%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D1%83-5-11-%D1%81%D1%82>

2. Атертон М. «Становлення Англії: нова історія англосаксонського світу» Лондон; Нью-Йорк : І. Б. Тауріс, 2017.

3. В. О. Балух, В. П. Коцур «Історія середніх віків : у двох томах », Том1 Раннє Середньовіччя // Видавництво : Наші книги ; Чернівці 2010р.

4. Вільсон Девід М. «Англосакси. Завойовники кельтської Британії»

5. Казакевич Г. М. Англосакси // Велика українська енциклопедія. <https://vue.gov.ua/Англосакси>

6. Конспект лекцій : К. Е. Колесник «Рання історія Великої Британії. Історія і культура Англії в англосаксонський період» <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/8570/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf>

7. Морріс Марк «Англосакси. Це був початок Англії»

8. Стентон Ф. «Англосаксонська Англія» видання Оксфорд 2001.

9. Уокер Дж. «Гарольд, останній король англосаксів». Видавництво: Євразія.

10. Шерон Тернер «Історія англосаксів від найдавніших часів до нормандського завоювання»

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Хрестові походи

(заняття 1)

План:

1. Характеристика джерел (Європейські, арабські та візантійські групи джерел з історії хрестових походів).
2. Історіографія проблеми.

Методичні рекомендації:

Дане заняття передбачає собою розгляд двох питань. Але дані питання є доволі об'ємними і передбачають розгляд значної кількості джерел та історіографічних досліджень. Тому, готуючись до цього заняття студентам потрібно здійснити характеристику джерел (Європейські, арабські та візантійські групи джерел з історії хрестових походів). Ознайомитися з основними джерелами з історії хрестових походів, їх типами та особливостями. Зрозуміти різні перспективи та упередження, що містяться у джерелах різних культур. Розглядаючи Європейські джерела варто звернути увагу на хроніки та літописи: роботи таких авторів, як Гійом Тірський, Альберт Аахенський, Фульхерій Шартрський. Листування та документи: Папські булли, листи хрестоносців, акти соборів. Літературні твори: Епічні поеми, як от "Пісня про Роланда". Серед арабських джерел варто проаналізувати: Історичні твори: Праці Ібн аль-Асіра, Усами ібн Мункіза, Аль-Макрізі. Літературні та релігійні тексти: Твори, що відображають мусульманське бачення хрестових походів. Документи та хроніки: Записи битв, листування мусульманських правителів.

У візантійській групі джерел необхідно відзначити: історичні хроніки: Роботи Анни Комніни, Іоанна Зонари, Никифора Врієннія. Документи та дипломатичне листування: Записи переговорів між Візантією та хрестоносцями. Церковні та літургійні тексти: Документи, що відображають церковну позицію Візантії щодо хрестових походів.

Розкриваючи питання присвячене історіографії проблеми необхідно ознайомитися з основними напрямками історіографії хрестових

походів. Вивчити еволюцію підходів до вивчення цієї теми у різні періоди. Вивчити роботи перших істориків хрестових походів, таких як Жан де Жуанвіль, Гійом Тірський. Проаналізувати, як середньовічні історики інтерпретували хрестові походи. Висвітлити особливості класичної історіографії XIX-XX століть: ознайомтеся з працями таких істориків, як Джозеф Франсіс Міхан, Генрі Прескотт, Стівен Рансман. Розглянути їхні підходи та теорії щодо причин та наслідків хрестових походів. Серед сучасних підходів: вивчіть новітні дослідження і статті, що аналізують хрестові походи з різних перспектив (економічної, соціальної, культурної). Зверніть увагу на мультикультурні та глобальні підходи до вивчення хрестових походів.

Література:

1. Asbridge, Thomas (19 січня 2012). Хрестові походи: війна за Святу землю (англ.). Саймон і Шустер. с. 142–149.

https://books.google.com.ua/books?id=rK8nA9U0OE4C&q=thomas+asbridge+the+crusades&redir_esc=y#v=snippet&q=thomas%20asbridge%20the%20crusades&f=false

<https://phanariot.medium.com/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BF%D0%B0%D0%BF%D0%B8-%D1%83%D1%80%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%B0-%D1%96%D1%96%D1%83-%D0%BA%D0%BB%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%96-7ab017f05b89>

https://www.academia.edu/34963404/_Jonathan_Riley_Smith_The_First_Crusade_and_the_I_BookZZ_org_

2. Гордієнко В.В., Гордієнко Г.М., Кривошея І.І. Історія середніх віків практикум частина I https://library.udpu.edu.ua/-library_files/ece/6729_01.pdf

3. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія / [упорядник М. О. Рудь]. Київ, 2005.

4. Карл Ердман «Походження ідеї хрестового походу», пер. М. В. Болдуїн і Уолтер Гоффарт, англійською мовою (Прінстон, 1977).

5. Подаляк Н. "Хто тут згорьований і бідний, там радітиме і багатітиме" : (Епоха хрестових походів) / Подаляк Н. // Людина і світ. – 1996. – № 5. http://www.risu.org.ua/ukr/resources/library/lis/1996/06_13-17/

6. Промова Урбана II на соборі у Клермоні що дала початок

Хрестовим походам (варіанти згідно різних джерел), (український переклад).

7. Райлі-Сміт, Джонатан. Перший хрестовий похід та ідея хрестового походу. Університет Пенсільванії, 1991.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Хрестові походи (заняття 2)

План:

1. Соціально-економічний, політичний і релігійний розвиток країн Західної Європи в другій пол. XI ст. і його вплив на організацію походів на Схід.

2. Хід перших хрестових походів і створення держав хрестоносців на Сході.

3. Четвертий хрестовий похід і його наслідки.

4. Занепад хрестоносного руху в XIII ст. Наслідки хрестових походів для країн Західної Європи, Сходу і Візантії.

Методичні рекомендації:

Дане заняття присвячене безпосередньому дослідженню хрестових походів і передбачає розгляд низки питань. Зокрема, вивченню соціально-економічного, політичного та релігійного розвитку країн Західної Європи в другій половині XI ст. і його впливу на організацію походів на Схід. Розглядаючи соціально-економічний, політичний та релігійний розвиток Західної Європи у другій половині XI ст. необхідно з'ясувати, як ці фактори вплинули на організацію хрестових походів. Говорячи про соціально-економічний розвиток необхідно вивчити феодальну систему, її структуру та економічні аспекти. Проаналізувати розвиток сільського господарства, ремесел та торгівлі. Розглянути демографічні зміни та зростання міського населення. Аналізуючи політичний розвиток: дослідіть зміцнення центральної влади та формування національних держав. Проаналізуйте роль лицарства та військової еліти у суспільстві. Говорячи про релігійний розвиток: вивчіть вплив Реформи Григорія VII та інвеститурної супе-

речки. Проаналізуйте релігійний ентузіазм та ідею паломництва. Розгляньте роль Папства у мобілізації населення для хрестових походів.

Оскільки друге питання присвячене першим хрестовим походам, при його розгляді необхідно: ознайомитися з ходом перших хрестових походів. Дослідити створення та функціонування держав хрестоносців на Сході. Для цього в свою чергу варто вивчити причини та мотиви участі різних верств населення. Проаналізувати основні етапи першого походу та його ключові битви. Розглянути захоплення Єрусалима та створення Єрусалимського королівства. Аналізуючи другий хрестовий похід (1147-1149): дослідіть причини, хід та наслідки цього хрестового походу. Розгляньте роль видатних особистостей, таких як Людовик VII та Конрад III. Вивчіть утворення та функціонування Єрусалимського королівства, графства Едеса, князівства Антіохії та графства Триполі. Проаналізуйте адміністративну та військову організацію цих держав. Розгляньте взаємини хрестоносців з місцевим населенням та сусідніми державами.

Розглядаючи четвертий хрестовий похід і його наслідки, дослідіть політичні та економічні причини походу. Проаналізуйте роль Венеції та інших економічних факторів. Вивчіть основні етапи походу, включаючи облогу та захоплення Константинополя в 1204 році. Розгляньте роль видатних осіб, таких як дож Венеції Енріко Дандоло. Проаналізуйте наслідки для Візантії, включаючи створення Латинської імперії та політичний розпад. Розгляньте довгострокові наслідки для відносин між Сходом і Заходом.

Висвітлюючи заключне питання заняття необхідно розглянути причини занепаду хрестоносного руху в XIII ст. Проаналізувати наслідки хрестових походів для Західної Європи, Сходу та Візантії. Для цього в свою чергу: вивчіть причини занепаду хрестових походів, включаючи внутрішні конфлікти та економічні проблеми. Розгляньте роль останніх хрестових походів та їхній невдачі. Проаналізуйте зміни в економіці, культурі, науці та торгівлі для Західної Європи. Розгляньте політичні та соціальні наслідки для Близького Сходу. Проаналізуйте вплив хрестових походів на Візантійську імперію, зокрема її ослаблення та падіння.

Література:

1. В. О. Балух, В. П. Коцур «Історія середніх віків : у двох томах », Том1 Раннє Середньовіччя // Видавництво : Наші книги ; Чернівці 2010р.
2. Карл Ердман «Походження ідеї хрестового походу», пер. М. В. Болдуїн і Уолтер Гоффарт, англійською мовою (Прінстон, 1977).
3. Крижановська О. Хрестові походи: причини, перебіг, результати / О Крижановська // Історія в школах України. – 2005. – № 7. – С. 38-43.
4. Логинова Р. Хрестові походи та духовно-лицарські ордени / Р. Логинова // Людина і світ. – 1996. – № 8. – С. 39-43. :іл.
5. Подалаяк В. Хрестові походи // 2001. – №8. – С.8-10.
6. Хрестові походи <http://lvivposter.com/news/85-Hrestovi-pohody-Z-chogo-vse-pochynalos/>
7. Хрестові походи. Держави хрестоносців] // Всесвітня історія: навч. посібн. / Б. М. Гончар, М. Ю. Козицький, В. М. Мордвінцев, А. Г. Слюсаренко. – К.: Знання, 2007.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Виникнення і розвиток західноєвропейського середньовічного міста

План:

1. Характеристика джерел.
2. Виникнення середньовічних міст у країнах Європи.
3. Боротьба міст за незалежність (на прикладах Італії, Франції, Німеччини).
4. Міське право і види міського самоврядування.

Методичні рекомендації:

Ознайомлення з основними джерелами, які використовуються для вивчення виникнення і розвитку середньовічних міст Західної Європи, передбачає вивчення різних типів джерел та їх значення для історичного аналізу. Зокрема, серед археологічних джерел необхідно проаналізувати розкопки міських територій, залишки будівель, предмети побуту та інструменти. Здійснити аналіз урбаністичних структур та міського планування. До групи письмових джерел належать хроніки та

літописи: роботи місцевих хроністів, які описували розвиток міст. Документи: Хартії, грамоти, договори та угоди, що надавали містам привілеї. Податкові записи та реєстри: Дані про економічну діяльність, торгівлю та податки. Іконографічні джерела: Карти, гравюри та малюнки, що зображають міста та їхню структуру. Зображення в рукописах, фрески та мініатюри, що ілюструють міське життя.

Аналізуючи друге питання заняття необхідно вивчити процес виникнення середньовічних міст у різних країнах Європи. Зрозуміти фактори, що сприяли урбанізації в середньовічній Європі. Дати визначення основним теоріям походження середньовічного міста, що склалися в історіографії.

Розкриваючи питання присвячене боротьбі міст за незалежність (на прикладах Італії, Франції, Німеччини) варто дослідити боротьбу середньовічних міст за незалежність. Проаналізувати приклади боротьби в різних країнах Європи. Говорячи про Італію: вивчіть комунальні революції у містах-державках (Венеція, Флоренція, Генуя). Проаналізуйте конфлікти між містами та феодалними володарями, імператорами. Аналізуючи особливості цих процесів у Франції: розгляньте боротьбу міст за комунальні права, приклади міст, як Париж, Орлеан. Досліджуйте вплив міських комун на політичну ситуацію в країні. Стосовно Німеччини: Вивчіть боротьбу ганзейських міст за економічну і політичну незалежність. Проаналізуйте роль Ганзейського союзу у відстоюванні прав міст.

Розгляд четвертого питання спрямований на ознайомлення з системою міського права і видами міського самоврядування в середньовічній Європі. Дослідження відмінностей у правових системах різних регіонів. Для ґрунтовного розгляду цього питання вивчіть основні принципи та джерела міського права, як Магдебурзьке право, Паризьке право. Проаналізуйте роль гільдій та корпорацій у регулюванні міського життя. З'ясуйте національні особливості міського самоврядування в Італії, Франції, Німеччині (Італія: Комунальні ради, подеста, консули. Франція: Бюргерства, міські ради, мерії. Німеччина: Ратуші, міські ради, бюргер майстри). Розгляньте організацію міських судів, управління фінансами, підтримання громадського порядку.

Проаналізуйте роль міського самоврядування в економічному та соціальному житті міст.

Література:

1. Беззубенко А.В. « Історія середніх віків (V – XV СТ.), Харків – 2021 р.
2. Виникнення середньовічного міста. Ремесло і торгівля у середньовічному місті. Цехи. Майстерня ремісника <https://uahistory.co/book/-zarubzno/88.html>
3. Гордієнко В.В., Гордієнко Г.М., Кривошея І.І. Історія середніх віків практикум частина І https://library.udpu.edu.ua/-library_files/ece/6729_01.pdf
4. Добролюбська Юлія Андріївна «Історія Середньовіччя: тематична хрестоматія» // Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського <http://dspace.pdpu.edu.ua/-handle/123456789/411>
5. Жак Гіл्लере (французькою мовою). Знання старого Парижа
6. Історична та культурна спадщина найстаріших міст Західної Європи <http://www.nbuv.gov.ua/node/5583>
7. Колін Джонс (2004). Париж: біографія міста.
8. Середньовічні міста. Ремесла. Цехи https://vuzlit.com/663605/serednovichni_mista_remesla_tsehi

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Ремісничі цехи та їх розвиток у середньовічному місті

План:

1. Причини виникнення ремісничих цехів.
2. Соціально-економічна структура цехів.
3. Характер цехового виробництва і економічна політика цехів.
4. Розкладання цехів у XIV-XV ст.
5. Соціальна боротьба у цехах, її причини і характер.

Методичні рекомендації:

Оскільки семінарське заняття присвячене вивченню ремісничих цехів, студентам необхідно з'ясувати передумови та причини виникнення ремісничих цехів у середньовічних містах. Розглянути історичний контекст розвитку ремесел у середньовічній Європі. Для досягнення такої мети встановіть: Економічні причини: Вивчіть зростання міської економіки та потребу в організації ремісничого виробництва. Проаналізуйте збільшення попиту на спеціалізовані ремісничі товари. Соціальні причини: Дослідіть роль ремісників у міському суспільстві та необхідність їхньої самоорганізації для захисту інтересів. Розгляньте важливість підтримки якості продукції та контролю над виробництвом. Політичні причини: Проаналізуйте вплив міської влади та феодалів на формування цехів. Вивчіть правові основи створення цехів, такі як хартії та привілеї.

Аналізуючи соціально-економічну структуру цехів варто вивчити внутрішню структуру ремісничих цехів та їх соціально-економічну організацію. Розглянути різні категорії членів цехів та їх функції. Для цього необхідно встановити ієрархію цехів: вивчити структуру цехів: майстри, підмайстри, учні. Проаналізувати роль кожної категорії та її обов'язки в рамках цеху. Визначити соціальні аспекти: дослідити взаємини між членами цеху, їхні права та обов'язки. Розглянути соціальні аспекти цехового життя, включаючи підтримку членів у разі хвороби чи старості. Встановити економічні аспекти: вивчити організацію виробництва в цехах, розподіл праці та спеціалізацію. Проаналізувати фінансові аспекти діяльності цехів, включаючи витрати та доходи.

Розглядаючи третє питання заняття потрібно ознайомитися з характером виробництва у ремісничих цехах та їхньою економічною політикою. Розглянути методи контролю якості та регулювання виробництва. Вивчіть процеси виробництва в цехах, використання інструментів та технологій. Розгляньте організацію праці, включаючи розподіл завдань між майстрами, підмайстрами та учнями. Проаналізуйте політику цехів щодо контролю якості продукції та стандартів виробництва. Вивчіть механізми регулювання цін, обмеження

конкуренції та захисту ринків збуту. Дослідіть цехові статuti та правила, що регулювали виробництво та комерційну діяльність. Розгляньте санкції за порушення цехових правил та їх вплив на дисципліну в цехах.

Вивчаючи особливості розкладання цехів у XIV-XV ст. потрібно дослідити причини та процеси розкладання ремісничих цехів у XIV-XV ст. Вивчити вплив економічних та соціальних змін на цехову організацію. Для цього в свою чергу, вивчіть вплив економічних криз та змін на ремісничу діяльність. Проаналізуйте роль зростаючої конкуренції та нових технологій у розкладанні цехів. Розгляньте зміни в соціальній структурі та мобільності населення. Вивчіть вплив демографічних змін та епідемій на цехову організацію. Проаналізуйте зміни в політичній владі та правовому статусі цехів. Розгляньте роль державної політики та міських реформ у занепаді цехів.

Під час аналізу соціальної боротьби у цехах, необхідно вивчити її причини та характер. Проаналізувати конфлікти між різними групами в цехах та їх наслідки. Для визначення причин соціальної боротьби: Вивчіть економічні та соціальні причини конфліктів у цехах, включаючи нерівність та конкуренцію. Проаналізуйте роль змін у правах та обов'язках членів цехів. Аналізуючи характер конфліктів: дослідіть форми соціальної боротьби, такі як страйки, бунти, вимоги реформ. Розгляньте конфлікти між майстрами та підмайстрами, між цехами та міською владою. Встановлюючи наслідки соціальної боротьби: Проаналізуйте вплив соціальних конфліктів на розвиток цехів та міського життя. Вивчіть довгострокові наслідки соціальної боротьби для ремісничої організації та економіки міст.

Література:

1. Виникнення середньовічного міста. Ремесло і торгівля у середньовічному місті. Цехи. Майстерня ремісника <https://uahistory.co/book/zarubzno/88.html>

2. Міське населення, розвиток ремесла і торгівлі https://history.ed-era.com/mizh_russyu_ta_richchyu/gospodarske_suspylne_ta_kulturne_zhyttua_n_a_ukraynskyyh_zemlyach/myske_naselennya_rozvytok_remesla_ta_torgyvly

3. Особливості цехової організації ремесла в середньовічній Європі

Політична і соціально-економічна історія середньовічних міст Західної Європи. Причини і функцій виникнення цехів, особливості їх регламентації. Взаємовідносини між майстрами, учнями і підмайстрами в майстернях, між цехами і патріціатом.
http://4ua.co.ua/history/sa2ac78b4c43b89421206c27_0.html

4. Ремесло і торгівля в середньовічній Європі
<https://moyaosvita.com.ua/istoriya/remeslo-i-torgivlya-v-serednovichnij-yeuropi/>

5. Ремісничі цехи Середньовіччя – зародки профспілкової самоорганізації <https://gurt.org.ua/articles/19299/>

6. Середньовічні міста. Ремесла. Цехи
https://vuzlit.com/663605/serednovichni_mista_remesla_tsehi

7. Цех // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. – Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. – Буенос-Айрес, 1967. – Т. 8, кн. XVI ст.

8. Цех як форма організації ремесла в середньовічному місті, причини виникнення цехів, функції <https://jak.koshachek.com/articles/ceh-jak-forma-organizacii-remesla-v.html>

9. Цехи // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. – Т. 6

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Культура Західної Європи в V-XVI ст.

План:

1. Загальні тенденції культурного розвитку в період раннього середньовіччя в західній Європі.
2. Європейська архітектура раннього та класичного середньовіччя
3. Релігійно-духовне життя західноєвропейського населення
4. Повсякденне життя Європи в V-XVI ст.

Методичні рекомендації:

Розглядаючи перше питання заняття студентам варто ознайомитися з основними тенденціями культурного розвитку в Західній Європі у V-XVI ст. Визначити головні фактори, що вплинули на культурні

зміни цього періоду. Для повного розуміння цих процесів потрібно відповісти на ряд запитань: які основні культурні процеси визначали розвиток Західної Європи в ранньому середньовіччі? Як вплинула міграція народів на культурний розвиток? Яка роль церкви в культурному житті Західної Європи? Також можна дослідити вплив Великого переселення народів на культуру Західної Європи. Проаналізувати роль монастирів у збереженні та поширенні знань.

Говорячи про європейську архітектуру раннього та класичного середньовіччя потрібно вивчити розвиток архітектурних стилів у Західній Європі з V по XVI століття. Зрозуміти основні особливості романського та готичного стилів. Знайти відповіді на питання: які архітектурні стилі домінували в ранньому середньовіччі? Як відрізняється романський стиль від готичного? Які приклади архітектури можна вважати найвизначнішими для кожного стилю?

Розкриття третього питання заняття передбачає дослідження впливу релігії на духовне життя та культуру Західної Європи. Для цього необхідно ознайомитися з розвитком християнства та його роллю у суспільстві. Знайти відповіді на питання: яка була роль християнства у формуванні культури середньовічної Європи? Як вплинули монастирі та чернечі ордени на розвиток духовного життя? Які були основні релігійні течії та єресі в середньовічній Європі?

Розгляд останнього питання заняття пропонує ознайомитися з основними аспектами повсякденного життя середньовічної Європи. Для цього необхідно дослідити соціальну структуру та побут різних верств населення. Дане дослідження передбачає собою пошук відповідей на такі запитання: якими були основні риси повсякденного життя в середньовічній Європі? Як змінювався побут населення протягом V-XVI ст.? Які фактори впливали на рівень життя різних верств суспільства?

Література:

1. Балух В.О., Коцур В.П. Культура ранньомодерної Європи: підручник для студ. вищ. навч. закл. Харків: Фоліо, 2017. 495 с.
2. Лінч Дж. Середньовічна Церква: Коротка історія / Переклад з

англійської В.Шовкун. – К., 1994. – 348 с.

3. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Київ: ВЦ «Академія», 2007.

4. Трегубов К. Ю., Макуха О. В. Історія мистецтв: навч. посіб. Полтава: ПолтНТУ, 2015. 151 с.

5. Фартинг С. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення. Харків: Vivat, 2019. 576 с.

6. Шалагінов Б.Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ ст. – К.: Академія, 2004. – 360 с.

7. Hocke G.R. Die Welt als Labyrinth. Manier und Manie in der europaischen Kunst. – Hamburg, 1957-1959. – Т. 1-2.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12

Міжнародні відносини у V-XVI ст.

План

1. Характер міжнародних відносин у V-XVI ст. Роль католицької церкви та її зв'язки з державою франків.

2. Розпад імперії Карла Великого та його вплив на ситуацію в Європі.

3. Роль хрестових походів у реалізації європейської дипломатії ХІІ-ХV ст.

4. Дипломатія Європейських національних держав у ХІІ-ХV ст. (Франція, Італія)

Методичні рекомендації:

Вивчаючи характер міжнародних відносин у V-XVI ст. потрібно дослідити основні тенденції та характер міжнародних відносин у V-XVI ст. Проаналізувати роль католицької церкви у міжнародній політиці та її взаємини з державою франків. Для цього варто дати відповіді на такі питання: які основні риси міжнародних відносин у V-XVI ст.? Як католицька церква впливала на міжнародні відносини? Які були основні етапи взаємин католицької церкви та держави франків? Дослідити роль Папського престолу у міжнародних відносинах. Проаналізувати вплив католицької церкви на політичні процеси в Європі.

Висвітлення питання присвяченого розпаду імперії Карла Великого необхідно вивчити причини та наслідки розпаду імперії. Проаналізувати вплив цього розпаду на політичну ситуацію в Європі. Для цього варто проаналізувати причини, що призвели до розпаду імперії Карла Великого. Після цього встановити наслідки розпаду для міжнародних відносин у Європі? Визначити взаємозв'язок розподілу імперії та формування нових держав у Європі.

Розгляд третього питання заняття покликаний для формування у студентів чіткого розуміння ролі хрестових походів у формуванні європейської дипломатії XII-XV ст. обговорюючи це питання варто зупинитися на окремих його аспектах, а саме: Які були основні причини хрестових походів? Як хрестові походи вплинули на міжнародні відносини в Європі? Які були наслідки хрестових походів для Європи та Сходу? Як хрестові походи вплинули на торгівлю та культурний обмін між Європою та Сходом.

Четверте питання заняття пропонує ознайомитися з особливостями дипломатії європейських національних держав у XII-XV ст. Для цього потрібно встановити роль Франції та Італії в міжнародних відносинах цього періоду. Виявити, які були основні напрямки зовнішньої політики Франції у XII-XV ст.? Як політична роздрібненість Італії впливала на її дипломатичну діяльність? Які були основні дипломатичні досягнення Франції та Італії в цей період? Окрім того варто приділити увагу одному з найбільш масштабних європейських конфліктів цього часу – «Столітній війні». Визначити її характер, причини, основні етапи та наслідки.

Література:

1. Беззубенко А.В. « Історія середніх віків (V – XV СТ.), Харків – 2021 р.
2. В. О. Балух, В. П. Коцур «Історія середніх віків : у двох томах », Том1 Раннє Середньовіччя // Видавництво : Наші книги ; Чернівці 2010р.
3. Девіс Н. Європа: Історія. – К., 2008.
4. Історія війн і військового мистецтва: в 3-х т. Т. 2. Від професійних найманих армій до масових (мобілізаційних) армій (початок XVI – початок XX ст.) / Войтович Л., Голубко В. – Х.: Фоліо, 2018.

5. Панкова Є.В. Історія Європи. – К., 2007.
6. Сказкин С.Д. Международні відносини в Європі в кінці XV та у першій половині XVI ст. – К., 1981.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 13

Китай в період V-XV ст.

План

1. Китай на початку середньовіччя. Троєцарство
2. Імперія Цзінь. Виникнення державної надільної системи.
3. Китай в епоху «південних династій» і «варварських» держав.
4. Імперія Суй. Імперія Тан. Імперія Сун.
5. Китай під владою монголів.
6. Маньчжурське завоювання Китаю та його наслідки.

Методичні рекомендації:

Розкриття першого питання заняття ставить собі за мету ознайомитися з політичними та соціальними змінами в Китаї на початку середньовіччя. Дослідити період Троєцарства (220-280 рр.). Для цього варто звернути увагу на такі питання: які основні події привели до утворення Троєцарства? Як політична роздробленість вплинула на розвиток китайської культури та суспільства? Які були основні досягнення та проблеми Троєцарства?

Розглядаючи друге питання варто вивчити політичну та соціально-економічну систему імперії Цзінь. Дослідити виникнення та розвиток державної надільної системи. Висвітлення цього питання потребуватиме акценту на наступних підпитаннях: які були основні досягнення імперії Цзінь? Як виникла та функціонувала державна надільна система? Які наслідки мала державна надільна система для соціально-економічного розвитку Китаю?

Розкриття третього питання заняття передбачає дослідження періоду «південних династій» (420-589 рр.) та «варварських» держав на півночі. Для цього варто ознайомитися з культурними та політичними процесами цього періоду через обговорення наступних питань:

які династії складала «південні династії»? Які держави вважалися «варварськими» на Півночі? Який вплив мали культурні обміни між Півднем та Північчю Китаю?

З метою якісного висвітлення четвертого питання заняття необхідно вивчити історичний розвиток Китаю за правління імперій Суй, Тан та Сун. Ознайомитися з основними досягненнями кожної з цих імперій. При цьому необхідно буде обговорити: які основні досягнення та реформи імперії Суй? Як імперія Тан вплинула на культурний та науковий розвиток Китаю? Які були основні досягнення імперії Сун у галузі науки, технологій та економіки?

Обговорення п'ятого питання присвячене періоду монгольського панування в Китаї. Для його ґрунтовного вивчення необхідно проаналізувати вплив монголів на китайську культуру та суспільство. Знайти відповіді на питання: як монголи завоювали Китай? Який вплив мав монгольський правління на китайське суспільство? Які були основні досягнення та проблеми періоду монгольського панування?

Останнє питання заняття рекомендує вивчити процес маньчжурського завоювання Китаю. Проаналізувати наслідки маньчжурського панування для китайського суспільства. Для кращого розуміння цих процесів необхідно знайти відповіді на питання: як відбулося маньчжурське завоювання Китаю? Які були основні політичні та соціальні наслідки маньчжурського панування? Який вплив мали маньчжури на китайську культуру?

Література:

1. Деніс С. Твічегт; Герберт Франке; Джон Кінг Фербенк// англ. Кембриджська історія Китаю: Том 6, Чужоземні режими та прикордонні держави, 907–1368 (англ.). – Видавництво Кембриджського університету, 1994.

2. Династія Суй і династія Тан
<http://ukrainian.cri.cn/chinaabc/chapter14/chapter140107.htm>

3. Ебре, Патриція; Волтхолл, Енн; Пале, Джеймс. Східна Азія: культурна, соціальна та політична історія

4. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. Навч. Посібник. К.: Либідь, 2000. – 624 с.

5. Кіндер Г., Хільгеман В. «Всесвітня історія: dtv-Atlas»: Пер. з нім. – К.:Знання-Прес, 2001.
6. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу.: Підручник. – 2-е видання. – Київ. «Либідь». 2002. -592с. с.451-544.
7. Ліпшуц, Леонард (2000). Століття за століттям : короткий зміст всесвітньої історії. Сан-Хосе: Видавництво Клубу письменників.
8. Россабі, Морріс (1983). Китай серед рівних: Піднебесна та її сусіди, X -XIV ст. Берклі: Видавництво Каліфорнійського університету.
9. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Підручник. К.: Либідь, 2002. – 736 с.
10. Сюн, Віктор Куньруй . Імператор Ян з династії Суй: його життя, часи та спадщина (англ.). Видавництво SUNY.
11. Таннер Гарольд Майлз. Китай: Історія (англ.). Видавництво Хакетт.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 14

Японія в період V-XV ст.

План

1. Японія на початку середньовіччя. Держава Ямато.
2. Переворот Тайка. Нарська монархія.
3. Японія за правління регентів-канцлерів Фудзіваря.
4. Виникнення самурайства.
5. Сьогунат Муроматі. Японія на шляху до воз'єднання

Методичні рекомендації:

Розкриття першого питання заняття вимагає ознайомитися з ранньою історією Японії та утворенням держави Ямато. Для цього потрібно дослідити політичні та соціальні зміни в Японії на початку середньовіччя. Висвітлення першого питання потребує аналізу процесу утворення держави Ямато. Встановлення основних рис політичного устрою Ямато. Визначення впливу держави Ямато на розвиток японської культури та суспільства

Друге питання семінарського заняття присвячене вивченню перевороту Тайка та його наслідків для японського суспільства. Для розуміння цього питання варто ознайомитися з періодом Нарської

монархії (710-794 рр.). Обговорити наступні питання: які причини та наслідки перевороту Тайка? Які реформи були впроваджені в результаті перевороту? Які досягнення Нарської монархії мали найбільший вплив на розвиток Японії?

Обговорення питання присвяченого історії Японії за правління регентів-канцлерів Фудзівара передбачає дослідження правління клану Фудзівара та їхній вплив на політичне життя Японії. Ознайомитися з культурними досягненнями періоду Хейан (794-1185 рр.). з метою формування повноцінного розуміння всіх процесів пов'язаних з даним періодом в історії Японії необхідно встановити: яка роль клану Фудзівара в управлінні Японією? Які були основні політичні та соціальні досягнення періоду Хейан? Як культурні здобутки періоду Хейан вплинули на подальший розвиток Японії?

Розкриття четвертого питання заняття передбачає собою вивчення процесу виникнення та розвитку самурайства в Японії. Ознайомлення з роллю самураїв у суспільстві та політиці. Обговорюючи це питання варто приділити увагу причинам виникнення самурайства. Встановити роль відігравали самураї в японському суспільстві. З'ясувати які були основні принципи та цінності самурайства, а для цього обов'язково ознайомитися з текстом кодексу самураїв «Кодексом Бусідо».

Висвітлення останнього питання заняття рекомендує вивчити період сьогунату Муроматі (1336-1573 рр.) та процеси, що призвели до воз'єднання Японії. Дослідити політичні та соціальні зміни в цей період. Для цього варто обговорити наступні питання: які основні події та досягнення сьогунату Муроматі? Які були причини та наслідки роздробленості Японії у цей період? Як відбувався процес воз'єднання Японії наприкінці періоду Муроматі?

Література:

1. Бондар А. Все про Японію. – Харків : Фоліо, 2008. – 543 с. : іл. – (Країни світу). <http://www.nbu.gov.ua/node/3816>
2. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. Навч. Посібник. К.: Либідь, 2000. – 624 с.
3. Коллкатт М. Культурний атлас Японії / М. Коллкатт, М. Янсен, І. Кумакура. – Оксфорд : Файдон, 1988. – 240 с. <http://www.nbu.gov.ua/node/3816>

4. Михайлюк Г. В. Українсько-японський тематичний словник / Г. В. Михайлюк, В. М. Карпенко. – Київ : Вид. Вадим Карпенко, 2011. – 268 с. <http://www.nbuv.gov.ua/node/3816>

5. Річард Г. П. Мейсон, Джон Г. Кайгер: Коротка історія Японії. Колібри – 512 с.

6. Рубель В. А. Встановлення диктатури Тайра в Японії: політико-клановий аспект проблеми // Східний Світ – 2003. – № 1.

7. Рубель В. А. Заколот Тайра Масакадо: реконструкція політичної програми // Східний Світ. – 2005. – № 2.

8. Рубель В. А., Коваленко О. О. Проблема етногенезу японського народу в сучасній японській історіографії // Східний світ. – Київ: Інститут Сходознавства НАН України, 2000. – № 1.

9. Фредерік Л. Японська енциклопедія. –Кембриджі; Лондон. : Видавництво Belknap Гарвардського університету, 2002. – XX, 1102 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 15

Індія в період V-XV ст.

План

1. Індія на початку середньовіччя.
2. Північна Індія в епоху Гуптів і Харші. Криза індійського буддизму.
3. Південна Індія в до ісламську епоху.
4. Північна Індія напередодні ісламського завоювання.
5. Делійський султанат.

Методичні рекомендації:

Вивчаючи перше питання заняття, потрібно ознайомитися з політичними, соціальними та культурними змінами в Індії на початку середньовіччя. Дослідити основні держави та імперії цього періоду. Проаналізувати особливості основних держав, що існували в Індії на початку середньовіччя. Визначити основні соціально-економічні структури цього періоду. Встановити вплив індуїзму та буддизму на суспільство.

Розкриваючи друге питання заняття необхідно вивчити епоху Гуптів та правління Харші. Дослідити причини та наслідки кризи

індійського буддизму. Визначити основні досягнення імперії Гуптів. Проаналізувати правління Харші та його вплив на політичну та культурну ситуацію в Північній Індії. Вказати фактори, що спричинили кризу індійського буддизму.

Третє питання заняття передбачає ознайомлення з політичним та культурним розвитком Південної Індії до приходу ісламу. Для цього необхідно дослідити основні держави та імперії цього регіону. Обговорити наступні питання: які основні держави існували в Південній Індії в доісламську епоху? Які були основні культурні та релігійні досягнення Південної Індії? Як торговельні шляхи впливали на розвиток регіону?

Висвітлюючи четверте питання необхідно проаналізувати політичну та соціальну ситуацію в Північній Індії перед приходом ісламу. Дослідити причини та передумови ісламських завоювань. Встановити, які основні держави існували в Північній Індії перед приходом ісламу? Які були соціально-економічні та політичні умови в цей період? Які фактори сприяли успіху ісламських завоювань?

Обговорюючи завершальне питання, варто ознайомитися з історією Делійського султанату (1206-1526 рр.). Дослідити політичні, соціальні та культурні зміни, які відбулися в цей період. Знайти відповіді на питання: як утворився Делійський султанат і які були його основні досягнення? Які політичні та соціальні зміни відбулися в Індії за часів Делійського султанату? Як ісламська культура вплинула на індійське суспільство?

Література:

1. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. навч. посібник. К.: Либідь, 2000. – 624 с.
2. Кіндер Г., Хільгеман В. «Всесвітня історія: dtv-Atlas»: Пер. з нім. – К.:Знання-Прес, 2001.
3. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу.: Підручник. – 2-е видання. – Київ. «Либідь». 2002. -592с. с.451-544.
4. Ліпшуц, Леонард (2000). Століття за століттям : короткий зміст всесвітньої історії. Сан-Хосе: Видавництво Клубу письменників.
5. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Підручник. К.: Либідь, 2002. – 736 с.

2. Орієнтовні питання для самопідготовки

Питання до екзамену:

1. Предмет, завдання та періодизація історії середніх віків
2. Західноєвропейська культура раннього середньовіччя.
3. Розвиток господарства стародавніх германців у I ст. до н. е. – II ст. н. е. (землеробство, скотарство, ремесло, обмін).
4. Релігія стародавніх германців.
5. «Салічна правда» як історичне джерело.
6. Політичний устрій у франків на початку VI ст.
7. Виникнення залежного селянства (роль прекарних відносин, патронату-комендації, системи бенефіціїв у цьому процесі) у франкському суспільстві.
8. Зростання у франкському суспільстві феодальної земельної власності, її форми і характер. Феодальна ієрархія і васалітет.
9. Структура великого феодального помістя та характер його господарства.
10. Організація управління великою феодальною вотчиною.
11. Господарство візантійського села на початку VIII ст.
12. Землеволодіння і землекористування за даними "Землеробського закону".
13. Соціальне розшарування візантійської общини.
14. Особливості процесу феодалізації у Візантії.
15. Соціальна диференціація англосаксонського суспільства у VII – IX ст.
16. Особливості процесу феодалізації у англосаксів.
17. Англосаксонські королівства. «Правда короля Альфреда»
18. Християнізація Британії.
19. Характеристика джерельної бази з історії хрестових походів.
20. Історіографія хрестових походів
21. Соціально-економічний, політичний і релігійний розвиток країн Західної Європи в другій пол. XI ст. і його вплив на організацію походів на Схід.

22. Хід перших христових походів і створення держав хрестоносців на Сході.
23. Четвертий хрестовий похід і його наслідки.
24. Занепад хрестоносного руху в XIII ст. Наслідки хрестових походів для країн Західної Європи, Сходу і Візантії.
25. Виникнення середньовічних міст у країнах Європи.
26. Боротьба міст за незалежність (на прикладах Італії, Франції, Німеччини).
27. Міське право і види міського самоврядування.
28. Причини виникнення ремісничих цехів.
29. Соціально-економічна структура цехів.
30. Характер цехового виробництва і економічна політика цехів.
31. Розкладання цехів у XIV-XV ст.
32. Соціальна боротьба у цехах, її причини і характер.
33. Жакерія, її характер. Відношення французьких міст до повсталого селянства.
34. Повстання англійського селянства у 1381 р.
35. Повстання чомпі у Флоренції в 1378 році.
36. Побут середньовічних міст Західної Європи
37. Китай на початку середньовіччя. Троєцарство
38. Китай під владою монголів
39. Японія на початку середньовіччя. Держава Ямато.
40. Виникнення самурайства

ГЛОСАРІЙ

Аллод – у варварських королівствах земельне володіння, яка вільно відчужується.

Аннали – форма історичного твору, де розповідь про події ведеться порічно

Ассизи – збірки законодавчих актів в Англії і Франції в добу середньовіччя, прийняті на зборах

Бакуфу – (япон. “ставка”) військовий уряд феодальної Японії на чолі з сьогунуном.

Башибузуки – (тур. “скаженоголові”) вояки іррегулярної піхоти Османської імперії. Набиралися із незаможного мусульманського населення.

Бенефіцій – у Західній Європі умовне земельне володіння, яке не переходить у спадок.

Бюргер – мешканець міста (бургу).

Варвари – узагальнююча назва народів, які оточували Римську імперію і чий звичай відрізнялись від римських. Римляни вважали варварів «нецивілізованими».

Великий магістр – керівник духовно-лицарського ордену

Вергельд – у варварських правдах відшкодування, яке сплачував вбивця родичам вбитого.

Гвельфи – політичне угруповання в середньовічній Італії, яке вело боротьбу за незалежність міст від імператора. Гвельфи користувались підтримкою римського папи.

Генеральні штати – станово-представницький орган у середньовічній Франції.

Даймьо – (япон. “велика сім’я”) провінційні або регіональні земельні володарі у феодальній Японії XIV-XIXст.

Дворнство мантиї – (фр. lanoblessederobe) частина дворянського стану, що

Девширме – (тур. “набір”) система набору дітей з християнських родин для навчання на посади службовців палацу, адміністративного чи військового корпусу в Османській імперії.

Диван -вищий орган законодавчої, виконавчої чи законодавчо – радної влади в ісламських державах.

Ікта – (араб. “наділ”) форма перерозподілу земельної ренти на мусульманському Сході, а також умовне земельне тримання, схоже з західноєвропейським леном або феодалом.

Імунітет – в середні віки передання державою певних своїх прав феодалам (права збирати податки, карбувати монету, вершити суд тощо).

Капітулярій – королівські закони та розпорядження в державах Каролінгів

Кардинал – звання церковного ієрарха, який приймає участь у виборах папи римського

Колон – у Пізній Римській імперії та ранньосередньовічній Європі категорія залежного населення. До колонів відносили селян, які були прикріплені до землі, що обробляли, несли певні повинності і сплачували певні податки

Комментація – в середні віки це перехід під покровительство впливової людини

Комуна – назва міської або сільською общини у Франції або Італії. Міські намагались досягти самоуправління і незалежності від феодалів.

Кортеси – станово-представницькі органи в державах Піренейського півострову у середні віки.

Легат – представник або посланець римського папи

Літ – напіввільний член суспільства германського походження у варварських королівствах (королівства франків, землях фрізів, саксів, тюрінгів).

Магістрат – орган самоуправління середньовічного міста

Майордом – управляючий королівським палацем. У франкській державі Меровінгів майордами захопили фактичну владу.

Манор – в добу середньовіччя феодална сеньйорія в Англії та Шотландії

Мульк – (араб. “власність”) вид приватної власності у період феодалізму в країнах Близького та Середнього Сходу. Безумовне земельне володіння. Мульк, протилежність “ікті”.

Папоцезаризм – зосередження в руках глави римо-католицької церкви (римського папи) світської та духовної влади.

Прекарій – земельна ділянка, яку значний землевласник передавав малоземельному селянину в обмін на несення ним певних повинностей, виплати оброку тощо.

Ратуша – споруда, де проходять засідання ради міста у середньовічній Європі.

Сеньйорія – феодалне господарство у Західній Європі.

Серв – залежний селянин, фактично не маючий особистих прав середньовічного цеху.

Султан – вищий титул правителя в ісламських державах.

Сьогун – військовий диктатор феодалної Японії. Голова бакуфу.

Сьогунат – державний лад феодалної Японії з 1192 р. до революції Мейцзі (1868 р.).

Тенно – титул імператора в Японії.

Теократія – (грец. “боговладдя”) форма державного правління, за якою політична влада належить духовенству або главі церкви. Передбачає ототожнення світської та духовної влади.

Тимар(тимарна система) – лен за військову службу, умовне феодалне тримання в Османській імперії введений при султані Мурадї I. Річний прибуток з одного тимару не повинен був перевищувати 20 тис. акче.

Феод – умовне земельне володіння у середньовічній Західній Європі.

Хроніка – історичний твір де розповідь ведеться у хронологічній послідовності

Цех – об’єднання майстрів, ремісників однієї спеціальності в середньовічному місті.

Шедевр – найкращій зразок виробу, який підмайстер повинен був подати на розгляд для того, щоб набути статусу майстра.

Шериф – королівський намісник графства та суддя в середньовічній Англії.

Шеффен – член судійської колегії (шеффенського суда) у середньовічній Німеччині.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Підручники, навчальні посібники та хрестоматії:

1. Беззубенко А.В. « Історія середніх віків (V – XV СТ.), Харків – 2021 р.
2. В. О. Балух, В. П. Коцур « Історія середніх віків : у двох томах », Том1 Раннє Середньовіччя // Видавництво : Наші книги ; Чернівці 2010р.
3. Гордієнко В.В., Гордієнко Г.М., Кривошея І.І. Історія середніх віків практикум частина I https://library.udpu.edu.ua/library_files/ece/6729_01.pdf
4. Д'ячков С. В., Лиман С. І., Сорочан С. Б. Історія середніх віків: Навчально-методичний посібник. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. – 128 с.
5. Зінченко А. Історія дипломатії: від давнини до початка нового часу. Навчальний посібник. Вінниця, Нова книга, 2002.
6. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): навч. посібн. / За ред проф. Б.Й. Тищика. – Львів, 2006.
7. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія / Упорядник М.О. Рудь. – Київ : Либідь, 2005. – 654 с.
8. Крижановська О.О., Крижановський О.П. Історія середних віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004.
9. Кузовков В.В. Історія країн Азії та Африки в середні віки: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.020302 «Історія» вищих закладів освіти. – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – 184 с.
10. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. – Київ: Либідь, 2000. – 624с.
11. Семенов В.Ф. Історія середніх віків. Підручник. К.: Вища школа, 1975. – 526 с.
12. Хрестоматія з історії середніх віків. Т. II. За ред. С.Д. Сказкіна, О.С. Самойла, О.М. Чистозвонова. К.: Радянська школа, 1956.
13. Хрестоматія з історії середніх віків: в 3 т. / [за ред. М. П. Граціанського і С. Д. Сказкіна]. Київ, 1952.

Узагальнюючі роботи:

14. Блок М. Феодальне суспільство [Електронний ресурс] / Пер. з фр. Київ, 2001. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/bloch/blo.htm>
15. Бобилєва С. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року. Посібник., 2003.
16. Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Київ, 2000.
17. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Л.: Львівська Богословська Академія, Інститут історичних досліджень Львівського держ. ун-ту ім. Івана Франка, 1999. Ч. 1: До кінця XVIII століття. – 447 с.

Спеціальні видання:

18. Войтович Л., Целуйко О. Правлячі династії Європи. Біла Церква, 2008.
19. Гені Б. Історія та історична культура середньовічного Заходу. К., 2002.
20. Головащенко С. Історія християнства. Курс лекцій. – К., 1999. – 352 с.
21. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. О. Зашкільняка. Львів, 2001.
22. Ле Гофф Ж. Цивілізація середньовічного Заходу. – К., 2005.
23. Лінч Дж. Середньовічна Церква: Коротка історія / Переклад з англійської В.Шовкун. – К., 1994. – 348 с.
24. Література західноєвропейського середньовіччя / під ред. Н. О. Ви-соцької. Вінниця: Нова Книга, 2003. 464 с.
25. Мак-Нил У. Піднесення Заходу: Історія людського суспільства. – К.: Ника-Центр, 2004. – 1064 с.
26. Розенталь Н.Н. Західноєвропейське середньовіччя. Одеса, 1929. Ч.2.
27. Рубель В. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. Київ, 1997.
28. Франція: історія державності і права (IX – початок XXI ст.) / Б. Й. Тищик, Л. Е. Шевчук. – Львів: Світ, 2018. – 368 с.
29. Чибич С. Історія християнської церкви. – Львів, 2001. – 600 с.
30. Brook Timothy. The Confusions of Pleasure: Commerce and Culture in Ming China. Berkeley: University of California Press. 1998.

31. Ebrey Patricia Buckley. The Cambridge Illustrated History of China. Cambridge: Cambridge University Press. 1999.

Періодичні видання:

1. Східний світ. Київ.
2. Сходознавство. Київ.
3. Український історичний журнал. Київ.

Інтернет ресурси:

<http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.

<http://www-history.univer.kharkov.ua/> – історичний факультет Харківського національного університету ім. Каразіна.

<http://www.history.com.ua/> – новини історичної науки.

<http://scholar.google.com/>;

<http://www.scirus.com/srsapp> – пошукові системи (виключно наукова інформація)

<http://gen.lib.rus.ec/> (Library Genesis),

<http://www.bl.uk/> (Британська бібліотека),

<https://archive.org/index.php> (Internet Archive),

<https://www.academia.edu/> (Academia),

<http://expositions.bnf.fr/index.php> (Національна бібліотека Франції),

<https://www.loc.gov/> (Бібліотека Конгресу США),

<https://www.wdl.org/en/> (World Digital Library),

<http://warburg.sas.ac.uk/> (The Warburg Institute),

<http://www.nationalarchives.gov.uk/> (Національний архів Великої Британії),

<http://www.brillonline.nl/> (Brill Academic Publishers),

<http://www.nlobooks.ru/journals/novoe-literaturnoe-obozrenie>,

<http://medievalsourcesbibliography.org/index.php> (Online Medieval Sources Bibliography),

<http://www.vostlit.info> (Середньовічні історичні джерела Сходу та Заходу).

Навчальне видання

**КЕДУН І. С., ЛЕЙБЕРОВ О. О.,
ПРУДЬКО В. О., САМОЙЛЕНКО О. Г.**

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ
ЧАСТИНА 1.
РАННЄ ТА КЛАСИЧНЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
(V – середина XIV століття)

*Навчально-методичні матеріали
та плани семінарських занять*

Відповідальний за випуск – В. О. Прудько

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – О. В. Борщ

Книга друкується в авторському редагуванні.

Підписано до друку 09.07.24 р.	Формат 60x84/16	Папір офсетний
Гарнітура Times	Обл.-вид. арк. 2,6	Електронне вид-ня
Замовлення № 103	Ум. друк. арк. 3,84	

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631) 7–19–72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.